

**T.C.
İSTANBUL KENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**KRONİK BÖBREK HASTASI ÇOCUK VE ERGENLERDE
BEDEN ALGISI VE OLUMSUZ DEĞERLENDİRİLME
KAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BELİRLENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma Zehra IŞIK

Enstitü Anabilim Dalı: Psikoloji

Enstitü Bilim Dalı : Klinik Psikoloji

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Volkan DEMİR

İSTANBUL-2022

T.C.
İSTANBUL KENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**KRONİK BÖBREK HASTASI ÇOCUK VE ERGENLERDE
BEDEN ALGISI VE OLUMSUZ DEĞERLENDİRİLME
KAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BELİRLENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma Zehra IŞIK

Enstitü Anabilim Dalı: Psikoloji

Enstitü Bilim Dalı : Klinik Psikoloji

“Bu tez ____ / ____ /2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRI ÜYESİ	KANAATİ	İMZA

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Fatma Zehra IŞIK

01/08/2022

ÖNSÖZ

Bu çalışmada bana yön gösteren, destek ve emeklerini esirgemeyen, beni yüreklendiren, öğrencisi olmayı her zaman şans olarak kabul edeceğim tez danışmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi Volkan Demir'e teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmalarımda kullandığım ölçekler konusunda desteklerini esirgemeyen, bilgisinden ve manevi desteğinden güç aldığım kıymetli amcam sayın Prof. Dr. Mahmut Işık'a teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın uygulama süresinde yardımlarını esirgemeyen değerli Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Nefroloji bölümü hekimlerine teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca beni destekleyen, haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim annem Leyla Işık'a ve babam Dr. Mehmet Işık'a saygılarımı ve sonsuz şükranlarımı sunarım.

Fatma Zehra IŞIK

01/08/2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

KISALTMALAR	i
TABLO LİSTESİ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
GİRİŞ	1
1.1. Kronik Böbrek Yetmezliği Kavramı	6
1.1.1. Etiyoloji.....	6
1.1.2. İnsidans ve Epidemiyoloji.....	7
1.2. KBY Tedavisi ve Tedavi Yöntemleri	8
1.2.1. Diyaliz Tedavisi	8
1.2.2. Renal Transplantasyon (TX).....	9
1.3. Kronik Böbrek Yetmezliği Olan Çocuk ve Ergenler	9
1.4. Beden Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	11
1.4.1. Beden Algısı.....	13
1.4.1.1. Beden Algısının Gelişimi.....	16
1.4.1.2. Beden Algısını Etkileyen Faktörler	17
1.4.1.2.1.Cinsiyet	17
1.4.1.2.2.Yaş	18
1.4.1.2.3.Vücut Ağırlığı	19
1.4.1.2.4.Düşük Öz Saygı	19
1.4.1.2.5.Toplumsal Değerlendirmeler	20
1.4.1.3. Beden Algısını Açıklayan Teoriler.....	20
1.4.1.4. Beden Algısı ve Ergenlik	21
1.5. Olumsuz Değerlendirilme Kaygısı.....	23
1.5.1. Olumsuz Değerlendirme Kaygısının Etkileri ve Sonuçları.....	26
1.5.2. Olumsuz Değerlendirilme Korkusuna Kuramsal Bakış Açılırları.....	27
BÖLÜM 2: YÖNTEM	29
2.1. Araştırmanın Modeli	29
2.2. Çalışma Grubu/Evren ve Örneklem	29
2.3. Veri Toplama Araçları	30

2.3.1. Demografik Bilgi Formu.....	30
2.3.2. Beden Algısı Ölçeği-BAÖ	30
2.3.3. Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği (ODKÖ)	30
2.4. Verilerin Toplanması	31
2.5. Verilerin Analizi.....	32
BÖLÜM 3: BULGULAR	33
3.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler.....	33
3.2. Araştırma Ölçeklerine Ait Bilgiler.....	34
3.3. Korelasyon ve Regresyon Bulguları	35
3.4. Gruplar Arası Analiz Bulguları	37
BÖLÜM 4: TARTIŞMA	39
4.1. Korelasyon Analizine Ait Bulguların Tartışılması.....	39
4.2. Gruplar Arası Karşılaştırma Bulgularının Tartışılması.....	41
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	47
KAYNAKÇA.....	50
EKLER	64
ÖZGEÇMİŞ	67

KISALTMALAR

BAÖ	: Beden Algısı Ölçeği
CREDİT	: Chronic Renal Disease İn Turkey/ Türkiye Kronik Böbrek Hastalığı Prevelans Çalışması
GFH	: Glomerüler Filtrasyon Hızı
KBY	: Kronik Böbrek Yetmezliği
NKF-KDOQI	: National Kidney Foundation - Kidney Disease Outcomes Quality Initiative - Kronik Böbrek Hastalarının Tanılanması ve Değerlendirilebilmesi İçin Ulusal Böbrek Derneği
ODKÖ	: Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği
Ort.	: Ortalama
SDBY	: Son Dönem Böbrek Yetmezliği
SPSS	: Statistical Package For Social Science-Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı
Ss	: Standart Sapma
ve ark.	: ve diğerleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Katılımcıların Demografik Bilgilerine Dair Bulgular	33
Tablo 2 : Katılımcıların Yaşına İlişkin Bilgiler	33
Tablo 3 : Katılımcıların Beden Algısı ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusuna Ait Ortanca, Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları, Minimum ve Maksimum Değerleri.....	34
Tablo 4 : Ölçeklerin İç Tutarlılık Değerleri ve Madde Sayıları.....	34
Tablo 5 : Araştırma Ölçeklerinin Normallik Kontrolü	35
Tablo 6 : Beden Algısı ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Arasındaki Korelasyon Analizi	35
Tablo 7 : Katılımcıların Beden Algısı ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Arasındaki Basit Regresyon Analizi	36
Tablo 8 : Katılımcıların Yaşlarına Göre Beden Algısı ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Arasındaki İlişki	36
Tablo 9 : Cinsiyete Göre Beden Algısı ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Arasındaki İlişki	37
Tablo 10: Ebeveyn Medeni Duruma Göre Beden Algısı ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Arasındaki İlişki	37
Tablo 11: Anne Yaşama Duruma Göre Beden Algısı ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Arasındaki İlişki	38

ÖZET

İstanbul Kent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü - Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Kronik Böbrek Hastası Çocuk ve Ergenlerde Beden Algısı ve Olumsuz Değerlendirilme Kaygısı Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi	
Tezin Yazarı: Fatma Zehra IŞIK	Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Volkan DEMİR
Kabul Tarihi: 01.08.2022	Sayfa Sayısı: iv (ön kısım)+ 63 (tez)+ 4 (ek)
Anabilim dalı: Psikoloji	Bilim dalı: Klinik Psikoloji
Bu araştırmanın amacı kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerin beden algısı ile olumsuz değerlendirilme kaygıları arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda araştırma tanımlayıcı ve ilişki arayıcı tipte dizayn edilmiş olup verilerin toplanmasında anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini İstanbul Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Diyaliz Servisi'nde tedavi görmekte olan 12-18 yaş arası 105 kronik böbrek hastası bire oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin toplanmasında; 'Demografik Bilgi Formu', 'Beden Algısı Ölçeği-BAÖ' ve 'Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği-ODKÖ' kullanılmıştır. Verilerin analizinde sosyal bilimler için istatistik programı SPSS-22 kullanılmıştır. Kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasındaki ilişkinin ortaya konulmasında Pearson korelasyon analizinden yararlanılmış olup değişkenler arası ilişkinin gücü ve yönü ortaya konulmuştur. Aynı zamanda değişkenler arası yordama düzeylerinin ortaya konmasında ise basit regresyon çözümleme analizinden yararlanılmıştır. Gruplar arası karşılaştırma bulgularında ise t testi e tek yönlü varyans (ANOVA) analizinden yararlanılmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, beden algısı ile olumsuz değerlendirilme korkusu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Sonuç olarak kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde beden algısı düzeyi arttıkça olumsuz değerlendirilme korkusu düzeyleri de arttığı bulunmuştur.	
Anahtar Kelimeler: Kronik Böbrek Hastalığı, Beden Algısı, Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	

ABSTRACT

Istanbul Kent University Institute Of Graduate Education-Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: Determining the Relationship Between Body Image and Negative Evaluation Anxiety in Children and Adolescents with Chronic Kidney Disease	
Author: Fatma Zehra IŞIK	Supervisor: Dr. Lecturer Volkan DEMİR
Date: 01.08.2022	Nu. of pages: iv (pre text) + 63 (main body)+ 4 (App)
Department: Psychology	Subfield: Clinical Psychology
The aim of this study is to determine the relationship between body image and negative evaluation concerns of children and adolescents with chronic kidney disease. For this purpose, the research was designed as descriptive and correlational, and the survey method was used to collect the data. The sample of the study consists of 105 chronic kidney patients aged 12-18 years who are being treated in Istanbul Cerrahpaşa Medical Faculty Hospital Pediatric Dialysis Service. In the collection of research data; 'Demographic Information Form', 'Body Perception Scale-BAI' and 'Fear of Negative Evaluation Scale' were used. Statistical program for social sciences SPSS-22 was used in the analysis of the data. Pearson correlation analysis was used to reveal the relationship between body image and fear of negative evaluation in children and adolescents with chronic kidney disease, and the strength and direction of the relationship between variables was revealed. At the same time, simple regression analysis was used to reveal the predictive levels between variables. The t-test and one-way analysis of variance (ANOVA) were used in the intergroup comparison findings. When the research findings were examined, a positive and significant relationship was found between body image and fear of negative evaluation. As a result, it was found that as the level of body image increases in children and adolescents with chronic kidney disease, the level of fear of negative evaluation also increases.	
Keywords: Chronic Kidney Disease, Body Image, Fear of Negative Evaluation	

GİRİŞ

Problem Durumu

Kronik böbrek yetmezliği olan ve diyaliz tedavisi alan çocuklarda gelişimsel gerilikler olduğu sıklıkla gözlenmektedir. Hastalığa bağlı olarak organların işlevlerinin bozulması, beslenme diyetleri, hastane yatışları ve farmakolojik tedaviler çocukların gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Diyaliz tedavisi alan çocukların devamsızlık yapmaları nedeniyle akademik başarısızlık yaşadıkları ve arkadaş ilişkilerinde problemlerle karşı karşıya kaldıkları bildirilmektedir (Asan, 2007). Kronik böbrek hastası olan çocuklar enfeksiyonlara açık oldukları için akranları kadar rahat bir şekilde oynayamamaktadır. Enfeksiyondan korunmak için akran ilişkilerinde ve oyunlarda kısıtlamalar yaşamaktadırlar. Akademik yaşamda ve akran ilişkilerinde problemler yaşayan çocukların dışlanma kaygısıyla hastalıklarını gizleme yoluna gidebilmektedir. Tüm bu problemler kronik böbrek yetmezliği olan çocukların iç çekilme, kaygı, depresyon, görünüşünden utanma, çatışma ve öfke gibi belirtiler yaşamalarına neden olabilmektedir (Çelik ve Acar, 2007).

Kronik hastalığa sahip olan çocuk ve ergenlerde fiziksel gelişim geriliklerinin olması bedensel görünüm açısından bazı problemlere neden olabilmektedir. Beden algısı kişinin kendi bedeniyle ilgili deneyimlerini, tutum ve duygularını içeren kompleks bir kavramdır. Bebeklik döneminden itibaren kişinin tecrübe ettiği olaylar, sahip olduğu fiziksel yapı, yakın çevresinin değerlendirmeleri ve toplumsal kültürün dayattıkları beden algısının gelişmesinde etkili olmaktadır (Helman, 2001).

Beden algısı sadece dış görünümle ilgili bir algı değildir. Kişinin içsel duyumlarından, yaşantılarından, düşlemlerinden ve toplumsal yargılardan beslenen bir kavramdır. Bu nedenle kişinin bedenine yönelik duygularının ve tutumlarının gelişmesinde birçok faktör rol oynamaktadır. Ergenlik dönemi bedenle ilgili zihinsel uğraşın en yoğun olduğu evrelerden biridir. Kimlik bütünlüğünü kazanma çabası içinde olan ergen hem bedeninde meydana gelen değişimlere adapte olmaya çalışır hem de dış görünümü ile diğerleri üzerinde etki bırakmak ister (Çelen, 2008).

Ergenlik döneminde akranların kişi ile ilgili değerlendirmeleri son derece önemlidir. Bu değerlendirmelerin odak noktası genellikle bedendir. Ergenlik dönemi koşullarının

getirdiği kabuller ergenler tarafından ideal beden olarak algılanmakta ve sahip oldukları bedeni o imaja benzetmek istemektedirler. Ergenin sahip olduğu beden ile ideal beden imajı arasındaki fark ne kadar fazla ise bedene yönelik algısının o denli olumsuz olması beklenmektedir (Canatan, 2011).

Kişinin hem bedeni hem de davranışları ile ilgili kaygıları diğerklerinin değerklendirmeleri ile şekillenebilmektedir. Olumsuz değerklendirilme kaygısı kişinin diğerkleri tarafından nasıl değerklendirileceğine ilişkin kaygısıdır. Sosyal kaygının formlarından biri olan olumsuz değerklendirilme kaygısı kişinin sosyal ortamlarda kendini ifade edebilmesini güçleştirmekte ve doğal davranmasını engellemektedir. Diğerklerinin kendiyile ilgili düşüncelerine çok fazla odaklanan kişi bu olumsuz değerklendirilmeye yönelik kaygıları nedeniyle kaçınma davranışları gösterebilmektedir (Bektaş, 2004).

Kronik hastalıkları olan bireylerin enfeksiyon riski, beslenme kısıtlamaları ve çeşitli engeller nedeniyle sağlıklı bireyler gibi yaşamlarını sürdürememeleri bazı psikososyal problemleri beraberinde getirmektedir. Kronik böbrek hastalığı çocuk ve ergenlerde gelişim geriliklerine, beslenme kısıtlamalarına ve enfeksiyon riski nedeniyle sosyal ortamlarda bulunamamalarına neden olabilmektedir.

Kronik hastalıklar içinde sıklıkla görülen kronik böbrek yetmezliğı hem dünyada hem de Türkiye’de görülen halk sağlığı sorunlarından biridir. Kronik böbrek yetmezliğinin görülme düzeyi kalp yetmezliğinden sonra ikinci sırada gelmektedir (Öztürk, 2014). Çeşitli sebeplere bağılı olarak gelişen kronik böbrek yetmezliğı hastalarında glomerüler filtrasyon hızındaki azalma nedeniyle sıvı solüt dengesi bozulmakta ve böbrekler işlevini yerine getirememektedir. Kronik böbrek yetmezliğı oluşan fonksiyon kaybına bağılı şekilde olumsuz gidişatlı bir görünüme sahiptir (Tanrıverdi ve ark., 2010).

Kronik böbrek yetmezliğı çocuk ve ergen yaş grubunda da sıklıkla görülen hastalıklardan biridir. Mevcut kronik böbrek yetmezliğı popölasyonunun yaklaşık %2’sinin çocuk ve ergen olduğı tahmin edilmektedir. Birleşmiş Milletler Renal Veri Sistemi’nden elde edilen bilgilere göre 2005 yılında 7288 kronik böbrek yetmezliğı olan çocuk vardır. Bu sayının her geçen yıl artış gösterdiğı bildirilmektedir (Bethesda, 2008).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerin beden algısı ile olumsuz değerlendirilme kaygıları arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Aynı zamanda araştırmanın demografik değişkenleri ile olumsuz değerlendirilme kaygısı ve beden algısı arasındaki ilişkinin ortaya konulması da amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Günümüzde kronik hastalıkların giderek artması yaşam kalitesi kavramını ön plana çıkarmaktadır. Kronik hastalığa bağlı olarak fiziksel sınırlılıklar ve engeller çocuk ve ergenlerin bağımsızlığını azaltmakta birlikte uzun süreli bakım gereksinimi, sağlığın algılanmasını ve sosyal etkinlikleri kısıtlamaktadır. Çocuklukta ve ergenlikte kronik hastalık, daha sonra ruhsal sorunların gelişmesinde önemli bir risk etkeni olmaktadır. Ergenler hastalık ve tedavi sürecinin belirsiz olmasından duygusal olarak olumsuz etkilenir. Bu bağlamda araştırma kapsamında kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerin yaşamış olduğu olumsuz değerlendirilme kaygıları ile buna eşlik eden beden algısı düzeylerinin ne derece birbirini etkilediğinin ortaya konulması önem oluşturmaktadır. Aynı zamanda araştırma yapılacak olan çalışmalara referans oluşturması açısından da önem oluşturmaktadır.

Problem Cümlesi ve Alt Problemler

Araştırmanın problem cümlesi ‘kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde beden algısı ve olumsuz değerlendirilme kaygısı birbirlerini yordamakta mıdır?’ şeklinde belirlenmiştir. Bu temel problem doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

- Kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde beden algısı ile olumsuz değerlendirilme korkusu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Cinsiyete göre kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde beden algısı ile olumsuz değerlendirilme korkusu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Yaşa göre kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde beden algısı ile olumsuz değerlendirilme korkusu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Eğitim düzeyine göre kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde beden algısı ile olumsuz değerlendirilme korkusu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

- Ebeveyn medeni durumuna göre kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde beden algısı ile olumsuz değerlendirilme korkusu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Varsayımlar

Araştırmanın varsayımları şu şekildedir:

- Araştırmanın örneklem grubu olan kronik böbrek hastası çocuk ve ergenler çalışma kapsamında kullanılan veri ölçüm araçlarına içten ve tutarlı yanıtlar vermişlerdir.
- Araştırmada yer alan veri ölçüm araçlarının geçerlilik ve güvenirlik değerlerinin daha önce yapılan araştırmalarla benzer olduğu varsayılmaktadır.
- Araştırma kapsamında kullanılan veri ölçüm araçlarının araştırmanın amacına uygun bir şekilde seçildiği varsayılmıştır.
- Araştırma örnekleminin çalışma evrenini doğru ve yeterli düzeyde temsil ettiği varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekilde sıralanmaktadır:

- Çalışmada 12-18 yaş arası kronik böbrek hastalığına sahip çocuk ve ergenler ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırmanın örneklemi 105 kişi ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırmada veri ölçüm aracı olarak ‘Demografik Bilgi Formu’, ‘Beden Algısı Ölçeği’ ve ‘Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği (ODKÖ)’ ile sınırlandırılmıştır.
- Çalışmada kullanılan ölçme araçları sadece ölçtükleri nitelik ile sınırlandırılmıştır.

Tanımlar

Kronik Böbrek Yetmezliği: Çeşitli nedenlere bağlı olarak vücuttaki sıvı solüt dengesinin sağlanamaması ve metabolikendokrin fonksiyonlarda kronik ve ilerleyici bozulma olması sonucunda böbreğin işlevlerini yerine getirememesiyle ortaya çıkan klinik tablodur. Hastalığın gidişatı olumsuz olup diyaliz veya transplantasyon tedavisi uygulanmaktadır (Tanrıverdi ve ark., 2010).

Beden Algısı: Beden algısı, kişinin zihninde kendi bedeni ile ilgili şekillendirdiği imajdır. Bedenin her parçasının bütünsel tasarımı ben fikrini meydana getirmektedir (Canpolat ve ark., 2003).

Olumsuz Değerlendirilme Kaygısı: Kişinin görünümü ve davranışları konusunda nasıl değerlendirileceğine dair kaygıları olumsuz değerlendirilme kaygısını oluşturmaktadır (Çetin, 2010).

BÖLÜM 1: GENEL BİLGİLER

1.1. Kronik Böbrek Yetmezliği Kavramı

Kronik böbrek yetmezliği, çeşitli sebeplerden dolayı glomerüler filtrasyon hızındaki (GFH) azalmaya bağlı olarak sıvı-solüt dengesini ayarlama ve metabolikendokrin fonksiyonlarda kronik ve ilerleyici bozulma olması sonucunda böbreğin işlevlerini yerine getirememesi durumu olarak tanımlanmaktadır (Tanrıverdi ve ark., 2010). Kronik böbrek yetmezliği ilerleyici seyirli hastalıklardan biri olup gözlenen fonksiyon kaybına bağlı olarak olumsuz bir klinik tablo oluşmaktadır (Öztürk, 2014).

Sağlıklı bir birey ile böbrek yetmezliği yaşayan bir bireyin vücuttaki su atımı birbirinden farklıdır. Sağlıklı bir kişi gün içinde tükettiği sıvıları vücuttan atabilirken kronik böbrek yetmezliği olan bir kişide hipervolemi gelişebilmektedir (Sevindik, 2017). Benzer şekilde kronik böbrek hastaları için beslenme konusunda da çeşitli problemler gözlenmektedir. Kronik böbrek hastası olan kişilerin beslenmeyle gelen tuz kayıpları hipoanetremiye neden olabilmektedir (Başakçı-Çalık, 2004).

Kronik böbrek hastalarının tanılanması ve değerlendirilebilmesi için Ulusal Böbrek Derneği (National Kidney Foundation - Kidney Disease Outcomes Quality Initiative, NKF-KDOQI) tarafından oluşturulan kılavuza göre kronik böbrek hastalığı iki madde ile özetlenebilmektedir. Bunlar; Glomerüler filtrasyon hızında azalma olsa da olmasa da böbrekte üç ay veya daha uzun süre devam eden fonksiyonel ya da yapısal anormalliklerin gözlenmesi ve böbrek hasarından bağımsız olarak glomerüler filtrasyon hızının üç aydan daha uzun süredir 60 ml/dk/1,73 m²'den daha düşük olması (THSK, 2014).

1.1.1. Etiyoloji

Kronik böbrek yetmezliğinin etiyojisine yönelik araştırmalar hastalığa neden olan birçok faktör olduğunu göstermektedir. Bu etkenler ülke, yaş, cinsiyet veya ırk bağlamında değişkenlik gösterebilmektedir (Hishida, 2002). Türk Nefroloji Derneği'nin 2018 yılı raporuna göre kronik böbrek yetmezliğine neden olan faktörler şu şekildedir (TND, 2018):

- Diabetes mellitus
- Hipertansiyon
- Glomerülonefrit
- Polikistik böbrek hastalıkları
- Obstrüktif nefropati
- Tübülointerstisyel nefrit
- Renal vasküler hastalık
- Diğer ve etiyolojisi bilinmeyen nedenler

1.1.2. İnsidans ve Epidemiyoloji

Kronik böbrek yetmezliğinin insidansı ve prevalansı her geçen gün artmaktadır. Küresel popülasyonun %10-15 civarında olduğu ve prevalansın her geçen gün arttığı bildirilmektedir (Mills ve ark., 2015). Türkiye'deki prevalansı tespit etmek için Türk Nefroloji Derneği'nin yaptığı CREDİT (Chronic Renal Disease in Turkey/ Türkiye kronik böbrek hastalığı prevalans çalışması) isimli çalışmada 23 ilden 10.748 hastanın %15,7'sinde kronik böbrek yetmezliği bulgusuna rastlandığı bildirilmiştir. Ülkemizde yaklaşık olarak 7,3 milyon kişinin kronik böbrek yetmezliği hastası olduğu görülmektedir (Türkiye Böbrek Hastalıkları Önleme ve Kontrol Programı, 2014).

Hem dünya çapında hem de Türkiye'de kronik böbrek yetmezliği hastası olan kişi sayısı oldukça fazladır. Bu durum kronik böbrek yetmezliğinin büyük bir kitleyi ilgilendiren önemli bir halk sağlığı sorunu olduğunu göstermektedir. Türk Nefroloji Derneği'nin 2018 yılı raporuna göre çocuk hastalar da dahil olmak üzere Renal Replasman Tedavisi gerektiren Son Dönem Böbrek Yetmezliği (SDBY) noktasında prevalansı milyon başına 988,4 ve RRT insidansı da milyon başına 149'dur (TND, 2018).

Renal Replasman Tedavisi gerektiren Son Dönem Böbrek Yetmezliği hastalarının prevalansındaki artış kritik olarak görülmektedir. Tıbbi tedavilerin teknoloji ile desteklenmesi ile insan ömrünü uzatmada önemli bir yol kat edileceği düşünülmektedir. Böbrek yetmezliği hastalarının erken dönemde tespit edilmesi ve tedaviye başlanması prevalansın düşürülebilmesi açısından oldukça önemli görülmektedir (Tümer, 2019).

1.2. KBY Tedavisi ve Tedavi Yöntemleri

Kronik böbrek yetmezliği olan hastaların böbrek fonksiyonları zamanla azalmaya başlamakta ve kritik bir klinik tabloya neden olmaktadır. Kronik böbrek yetmezliği hastalığının her evresinde hem diyet hem de farmakolojik tedavi gereklidir. Hastanın yaşamına devam edebilmesi için periton diyalizi, hemodiyaliz ve transplantasyon gibi renal replasman tedavileri gereklidir (Akpolat ve Utaş, 2001).

1.2.1. Diyaliz Tedavisi

İlerlemiş böbrek hasarı veya tedavi edilmemiş akut böbrek yetmezliği kronik böbrek yetmezliğinin öncüsüdür. Renal replasman tedavisi almayan hastalarda hızlı bir şekilde ölüm gerçekleşmektedir. Bu hasta grubu için en iyi tedavi yöntemi transplantasyondur ancak uygun donörü bulmak için geçen zamanda diyaliz tedavisine ihtiyaç duyulmaktadır (Akoğlu ve Süleymanlar, 2005).

Kronik böbrek yetmezliği hastalığı olan kişilerin diyaliz tedavisine alınabilmeleri için sağlanması gereken koşullar şunlardır (Tümer, 2019):

- Üremi belirtilerinin bulunması
- Korumacı önlemlere yanıt vermeyen hiperkalemi
- Extrasellüler
- Böbrek hacminin değişmesi
- Tıbbi tedaviye yanıt vermeyen asidoz
- GFH düzeyinin 10 ml/dk /1.73 m²'nin altında olmasıdır.

Diyaliz tedavisi en yalın anlatımla sıvı ve elektrolitlerin yüksek konsantrasyondan düşük konsantrasyona doğru, yarı geçirgen bir zar aracılığı ile diyaliz sıvısına geçmesidir. Bu tedavi yöntemiyle protein metabolizması atıklarının atılması ve serum elektrolitlerinin dengede kalması amaçlanmaktadır (Öztürk, 2011). Bu sayede böbrek fonksiyonlarının teknolojik imkanlarla yerine getirilmesi sağlanmış olmaktadır. Diyaliz tedavisi periton diyalizi ve hemodiyaliz şeklinde iki farklı yöntemle gerçekleştirilmektedir (Başer, 2018).

1.2.2. Renal Transplantasyon (TX)

Canlı ya da kadavra donörden elde edilen hücrelerin, dokuların veya organların başka bir insana aktarılması transplantasyon olarak adlandırılmaktadır. Son dönem böbrek yetmezliği olan hastalar için en uygun tedavi seçeneği böbrek transplantasyonudur (Yatkın, 2009). Böbrek yetmezliği olan biri için başarılı geçmiş bir transplantasyon operasyonu artık diyaliz tedavisine ihtiyaç kalmadığını göstermektedir. Hastaya nakledilen böbrek ile böbrek işlevlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi hedeflenmektedir. Transplantasyon tedavisi hastanın yaşam kalitesini yeniden kazanmasına, yaşadığı problemlerden azalmasına olanak sağlamaktadır (Sevindik, 2017).

Türk Nefroloji Derneği'nin 2018 yılı raporuna göre 2018 yılında 3.846 hastaya 3.871 böbrek nakli yapılmıştır. Yapılan nakiller içinde kadavra donörden alınan böbrek oranı %22.2'dir. Bu oranlar organ bağışının böbrek yetmezliği hastaları için ne denli önemli olduğunu göstermektedir (TND, 2018).

1.3. Kronik Böbrek Yetmezliği Olan Çocuk ve Ergenler

Kronik hastalıklar kişinin yaşamını tehdit eden ciddi sağlık sorunları arasındadır. Organ yetmezliği hastalıkları ülkemizde de oldukça sık görülen durumlardan biridir. Kronik böbrek yetmezliği kalp yetmezliğinin ardından gelen en sık görülen organ yetmezliği hastalıklarından biridir. Kronik böbrek yetmezliğinin çocuk hasta grubundaki insidans %10 ile %15 olarak belirtilmektedir. Bu oranlar kronik böbrek yetmezliği ile baş eden ciddi bir çocuk popülasyonu olduğunu göstermektedir (Akpolat ve ark., 2002).

Akut veya kronik tüm hastalıklar çocukların gelişimlerinde gerilemelere neden olmaktadır. Tedavinin türü ve süresi çocuklarda bazı davranışsal problemleri de beraberinde getirebilmektedir. Hastalığa bağlı bedensel değişimler, tedaviye adapte olabilme, ailenin tedavi için üstlendiği bakım yükü, maddi yetersizlikler, akademik problemler ve akran ilişkileri sorunları gibi birçok problem kronik hastalıklarla birlikte seyretmektedir. Bu tablo hem kronik hastalığı olan çocuklar hem de aileleri için oldukça zorlayıcıdır (Er, 2006).

Kronik hastalıklar çocukların yaşamsal rutinlerini büyük ölçüde etkilemektedir. Hayattan beklentilerin hastalık çerçevesinde şekillenmesi ve geleceğe yönelik endişelerin artması çocuklar için ağır stresörlerdir (Çavuşoğlu, 2002). Kronik hastalığa yönelik komplikasyonlar ortaya çıktıkça şok ve inkâr evrelerinin ardından kabullenme süreci yaşanmaktadır. Zaman içinde hastalıkla yaşama adapte olabilmek için mücadele eden çocuklar bazı psikolojik problemlerle de baş etmek zorunda kalmaktadır (Gül ve Bayat, 2005).

Kronik böbrek yetmezliği olan çocuklar yaşıtlarına göre gelişimsel açıdan bazı gerilikler yaşayabilmektedir. Bu çocukların daha az enerjik olduğu, fiziksel olarak daha geride gelişim gösterdikleri ve bilişsel zorlanmalar yaşadıkları bilinmektedir. Gelişimsel açıdan ortaya çıkan bu problemler çocukta depresif belirtilerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir (Paula ve ark., 2008). Türkiye’de yapılan bir araştırmada kronik hastalığı olan çocukların anksiyete düzeylerinin sağlıklı gelişim gösteren akranlarına kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür (Bükülmez ve ark., 2008).

Ergenlik dönemi ele alındığında ise hastalığın getirdiği fiziksel yüklerin farklı anlamları görülmektedir. Ergenlik dönemi, bireyin bağımsızlaşma, akranlara yakınlaşma, kimlik geliştirme, fiziksel değişim ve yetişkinliğe hazırlanma gibi ağır gelişimsel görevlerin olduğu bir evredir. Bu nedenle duygusal bakımdan çalkantılar sıklıkla gözlenmektedir. Kronik hastalığı olan ergenler için gelişimsel zorlukların yanı sıra hastalığın yükleriyle de baş etme zorunluluğu vardır (Chan, Williams, ve Roth, 2002).

Kronik hastalığı olan ergenler fiziksel kısıtlamalar ve gelişimsel gerilikler nedeniyle akran ilişkilerinde problemler yaşayabilmektedir. Yapılan bir araştırmada kronik hastalığı olan ergenlerin kendilerini yetersiz hissettiklerine dair bulgular elde edilmiştir. Bu nedenle katılımcıların hastalıklarını gizleme ve tedaviye uyum göstermeme davranışlarında bulundukları gözlenmiştir (Burns, Sadof ve Kamat, 2006).

Ergenlik bedenle ilgili zihinsel uğraşın oldukça fazla olduğu bir dönemdir. Bu dönemde ergenler iyi bir görünüşe sahip olarak akranları üzerinde etki bırakmak arzunda olabilmektedir. Bu arzu bedenleriyle ilgili çok fazla uğraş içinde olmalarına neden olmaktadır. Kronik hastalığı olan ergenler beden görünümü konusunda hayal kırıklığı yaşayabilmektedir. Gelişimsel geriliğin getirdiği dezavantajlar ergenin bedeni üzerinden

depresif belirtiler yaşamasına neden olabilmektedir (Çavuşoğlu, 2008). İçer kapanma, izolasyon, depresyon ve düşük öz saygı gibi belirtiler kronik hastalığı olan ergenlerde gözlenebilmektedir (Cimilli, 1994).

Kronik böbrek hastalığı pubertenin gecikmesinde önemli bir etkindir. Dolayısıyla ergenin puberte ile birlikte kazanması gereken değişimler kronik böbrek yetmezliğine bağlı olarak gecikmektedir. Bu durum ergenin olumsuz bir beden imajı geliştirmesindeki en önemli etkenlerden biridir (Williams, Holmbeck ve Neff, 2002).

Kronik böbrek yetmezliğinin çocuklar ve ergenler için getirdiği kısıtlamalar, gelişimsel gerilikler ve akranlarından farklı olan beden imajı bazı ruhsal belirtiler bakımından risk altında olmalarına neden olmaktadır (Lavigne ve Faier-Routman, 1992). 13-18 yaş arası transplantasyon geçirmiş hastalarla yapılan bir araştırmada katılımcı grubun anksiyete ve öfke düzeylerinin oldukça yüksek olduğu gözlenmiştir (Penkower ve ark., 2003). Türkiye’de kronik böbrek hastası ergenlerin psikiyatrik belirtilerinin incelendiği bir araştırmada 50 öğrenci incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre kronik böbrek hastalığı olan ergenlerin psikiyatrik belirti düzeyleri sağlıklı akranlarına kıyasla daha yüksektir (Coşkun, 2010).

Kronik hastalıkların gelişme çağında olan çocuklar ve ergenler için hem fiziksel hem de psikolojik açıdan yıkıcı etkileri olduğu görülmektedir. Araştırmanın diğer kısımlarında bu etkiler arasında olduğu düşünülen beden algısı ve olumsuz değerlendirilme kaygısına yönelik bilgiler sunulmuştur.

1.4. Beden Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

İnsan bedeni, tarihin her evresinde farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. Antik tarihte sanat eserlerinin işleniş biçimi insan bedenine yönelik bakış açısı hakkında bilgi vermektedir. Eski Yunan’da erkek bedeninin oldukça heybetli bir şekilde tasvir edildiği ve bu imajın kutsal bir değere sahip olduğu görülmektedir. Erkek bedeni güçlü ve sıcak bir şekilde tasvir edilirken kadın bedeninin daha zayıf ve soğuk işlenmesi dönemin zihniyeti ile ilişkilidir (Şişman, 2006).

Ortaçağ’da da insan bedeni ile ilgili baskıcı bir anlayışın olduğu görülmektedir. Bu dönemin zihniyetine göre kadınların takılar takması ve kendilerine özen göstermesi

Havva'nın günahkarlığını sembolize etmektedir. Kadınların bu tarz davranışlarının şeytana uymak ve tanrının sunduğu güzelliğe karşı gelmek olduğu düşünmekteydi. Ortaçağ'daki bu bakış açısı kadın bedeni ile günahın ve şeytaniliğin eşleştirilmiş olduğunu göstermektedir (Tseélon, 2002).

Rönesans dönemine gelindiğinde ise kadın bedeninin farklı bir bakış açısıyla ele alındığı gözlenmektedir. Beyaz ve kusursuz kadın teni mermer işlemesi ile sergilenmiş ve bu imaj saflığı, masumiyeti sembolize etmiştir. Kadınların bu dönemde kullandığı takılar ve kumaşlar sosyal açıdan daha üst statüde olduklarını belirtmiştir. Dönemin erkeklerinin ise kirli sakallı ve kadınlara kıyasla daha koyu renkli tasvir edildiği görülmektedir (Dubby ve Perrot, 2005).

Modern çağın öncesine bakıldığında kadın bedeninin ince bel ve geniş kalça ile tasvir edildiği görülmektedir. Her dönemde kadınların kilolu veya balık etli olması güzelliği sembolize etmiştir. Kadınların zayıf olması ise hastalığın, fakirliğin ve düşük doğurganlığın sembolü olmuştur. 19. Yüzyıla gelindiğinde ise zayıf kadın daha güzel algılanmaya başlanmıştır. Zayıf olmak ile ideal bir bedene sahip olmak eş anlamlı tutulmuştur (Giddens, 2000).

Tarih içinde güzellik anlayışının her daim değişmesi güzel bedenin dinamik bir kavram olduğunu göstermektedir. Dönemin toplumsal kabullerinin güzel kadın veya güzel erkek imajını yakından etkilediği tarihsel süreç içinde daha iyi anlaşılmaktadır. Günümüzde zayıflığın güzellik ile eş değer tutulması diyet uygulamalarının da daha popüler hale gelmesine zemin hazırlamıştır. Bu dönemde güzel görünmek isteyen bireyler çeşitli yöntemlerle kilolarını kontrol altına almaya çalışmaktadır (Giddens, 2000).

1950'li yıllardan sonra başlayan ince beden imajı bazı nitelikleri de beraberinde getirmiştir. İdeal beden görünümüne sahip kişinin özgüveni yüksek, başarılı ve güzel gibi sıfatlar da kazanmış olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ideal beden ve kişinin kendiliğine dair algısı da zamanın ruhuna göre farklılık göstermektedir. Bedene zaman içinde yüklenen tüm anlamlar kendiliğin inşasında da rol oynamaktadır (Oltmanns, Neale ve Davison, 2003). Toplumsal normlara uymayan bir bedene sahip olduğunu düşünen kişilerin bazı psikolojik problemler açısından risk altında olduğu

görülmektedir. Bu nedenle günümüz toplumunda sosyal medyanın da etkisiyle yeme bozukluğu vakalarında artış olduğu görülmektedir (Sağbaş, Ballı ve Şen, 2016).

Gelişen teknoloji ile birlikte özellikle ergenlerin iletişimlerini sosyal medya üzerinden kurgulamaları bu platformların davranışlarına etki etmesini sağlamaktadır. Sosyal medyada fenomen olmuş kişilerin kusursuz beden imajları ergenlerin ideal beden algılarına etki etmektedir. Bu nedenle yeni çağda bedene yönelik anlamları kurgulayan en önemli mecranın sosyal medya olduğu düşünülmektedir (Sağbaş, Ballı ve Şen, 2016).

1.4.1. Beden Algısı

Beden algısı, kişinin zihninde kendi bedeni ile ilgili şekillendirdiği imajdır. Bedenin her parçasının bütünsel tasarımı ben fikrini meydana getirmektedir. Erken çocukluk döneminden itibaren önce beden parçalarının, sonra da bedeninin farkına varan çocuk bu imajı zaman içinde genişletir. Ergenlik dönemi ile birlikte bedenin estetik yönleri de beden algısının kapsamına girer (Canpolat ve ark., 2003).

Beden algısı subjektif bir kavramdır. Kişinin bedenine yönelik algısı öznel değerlendirmeleri çerçevesinde şekillenmektedir. Bu nedenle bir bedene yönelik yargı kişiden kişiye göre farklılık göstermektedir. Kişinin bedenine yönelik algısı gerçekte nasıl görüldüğünden ziyade kendini zihinsel olarak nasıl resmettiğiyle alakalıdır. Bu sebeple diğer insanlar tarafından güzel olduğu düşünülen bir kişi kendini çirkin olarak algılayabilmektedir. Bu durum tamamen öznel bir tasarımdır (Özmen ve ark., 2007).

Beden algısının oluşumunda birçok faktör etkili olmaktadır. Yaşantılar, duygular, düşünceler ve içinde bulunulan kültürel ortam bedenin nasıl algılandığını etkilemektedir. Kişinin içinde doğduğu toplumun beden ile ilgili ritüelleri kendini nasıl algıladığına etki etmektedir. Tarihsel süreç perspektifinde bakıldığında güzellik kavramının her dönem farklı içerikler barındırdığı görülmektedir. Şüphesiz o dönemler yaşayan insanlar bu kültürel normlardan beslenerek bedenlerini zihinselleştirmişlerdir (Helman, 2001).

Bedene dair ilk kuramsal açıklamalar psikanalitik kuramın öncüsü Freud'dan gelmiştir. Freud, kişinin fiziksel görünümüyle ilgili problemlerini açıklamaya çalışmış ve beden

odaklı ilk açıklamaları yapmıştır (Freud, 1984). Daha sonra gelen kuramlar kendi perspektifleri doğrultusunda beden kavramını ele almışlardır. 1950’li yıllarda yeni psikanalistler Freud’un bir çerçeve ile inceleme yapmış, 1970’li yıllarda ise sosyal psikologlar insan ilişkileri bağlamında bedeni incelemişlerdir. 1990’larda ise bilişsel psikolojinin yükselmesi ise bedene yönelik algı ve şemaların incelenmesi popüler hale gelmiştir. Günümüzde bedene yönelik düşünceler beden imajı veya beden şeması kavramları altında incelenmektedir (Sarwer ve Polonsky, 2016).

Beden imajı kavramı ilk olarak Avustralyalı psikiyatrist Schilder tarafından öne sürülmüştür. Ona göre beden imajı, kişinin kendi bedeniyle ilgili oluşturduğu zihinsel bir tasarımdır (Schilder, 1950). Beden imajının nasıl kurgulandığı kendilik algısı ile yakından ilişkilidir. Bedene karşı geliştirilmiş olumsuz bir tasarım, olumsuz duyguları ve olumsuz benlik algısını da beraberinde getirmektedir (Uğurlu ve Akın, 2008).

Beden algısına yönelik kuramsal açıklamalarda fiziksel değişimler ve hormonların da önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir (Babacan-Gümüş ve ark., 2011). Yaşamsal dönemler veya kaza ve hastalık sonucunda beden fonksiyonlarındaki değişimler beden algısına etki edebilmektedir. Ergenlik, hamilelik, doğum, menopoz, hastalık veya kaza nedeniyle bedende meydana gelen değişimler kişinin kendine dair algısını olumsuz yönde değiştirebilecek güce sahiptir (Ünal, 2014).

Morrison ve arkadaşlarına (2004) göre beden algısı iki basamakta ele alınmalıdır. İlk basamakta kişinin kendi bedenine dair yaptığı değerlendirmeler yer almaktadır. Bu basamakta kişinin bedenine dair duyguları ve inanışları vardır. İkinci basamakta ise kişinin bedeniyle ilgili değerlendirmeleri doğrultusunda yaptığı yatırımlar yer almaktadır. Ulaşılmak istenen bedeni gerçekleştirmek için yapılan tüm yatırımlar ikinci basamağı ifade etmektedir. Örneğin daha zayıf bir bedene sahip olmak için spor yapmak beden algısının ikinci basamağındaki çabayı göstermektedir.

İnsan her konuda kültürden bağımsız olarak ele alınamaz. Beden algısı da kültürel değerler ile yakından ilişkilidir. İçinde yaşanılan toplumun bedene yüklediği anlam beden algısının oluşumdaki en önemli etkenlerden biridir. Kişinin kendi bedenini olumlu veya olumsuz değerlendirmesi dönemin kültürel koşullarıyla ilgilidir. Örneğin kilolu kadınların daha güzel kabul edildiği toplumda yaşayan kilolu kadınlar

zayıflamak, zayıf kadınlar ise kilo almak için çabalayabilmektedir. Kültürel kabullerin ideal bedeni inşa ettiği söylenebilir (Demirer, 2004).

Gelişimsel perspektiften bakıldığında ergenlik döneminin beden algısı için kritik bir evre olduğu görülmektedir. Ergenlik dönemindeki hızlı duygusal ve fiziksel değişimler beden imgesine dair problemleri beraberinde getirmektedir. Kızlarda yağlanma ve kilo artışı olumsuz bir beden imgesini ortaya çıkarabilmektedir. Zayıf kızların daha güzel olarak algılandığı bu dönemde ergenlik kilolarının bir dezavantaj olduğu görülmektedir. Erkeklerde ise kas kütlesindeki artış genellikle memnuniyet vericidir. Erkek bedeninin daha kaslı ve iri olması kültürel açıdan olumlu kabul edildiği için ergenliğin kızlar açısından daha çok problem yarattığı düşünülebilir (Pesa, Syre ve Jines, 2000).

Beden algısı ve çekiciliğe dair yapılan bir meta-analiz çalışmasında 222 araştırma incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre kadınlar erkeklere kıyasla bedenlerinden daha az hoşnuttur ve her geçen yıl beden memnuniyeti düşmektedir. Erkekler ise kendilerini kadınlara kıyasla hem daha çekici bulmakta hem de bedenlerini daha çok beğenmektedir. Bu durumda beden algısı ile cinsiyet arasında bir ilişki olduğu söylenmektedir (Feingold ve Mazella, 1998).

Cinsiyete dayalı bir başka araştırmadan elde edilen sonuçlara göre kadınlar istedikleri kilodan daha fazla olduklarına dair genel bir kanı içindedir. Elde edilen bir diğer bulguya göre erkekler kendilerinden daha düşük kiloda olan kadınları daha çekici bulmaktadır ancak büyük bir kısım erkekte kilolu kadınları çekici bulmaktadır. Kadınların kendi vücutlarına dair yaptıkları tahmini kilo ile sahip oldukları kilo arasında da anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Bu fark erkeklerde oldukça düşüktür. Bu sonuçlara göre erkeklerin bedenlerine yönelik daha gerçekçi bir algı içinde oldukları söylenebilir. Araştırmadan elde edilen önemli sonuca göre kadınların beden algısı ile benlik saygısı arasında anlamlı ve doğrusal yönlü bir ilişki olduğudur (Forbes, 2001).

Farklı etnik gruplarla yürütülen bir araştırmadan elde edilen sonuçlara göre etnik kökenden bağımsız olarak kadınlar erkeklere kıyasla daha fazla beden memnuniyetsizliği yaşamaktadır. Bununla birlikte tüm etnik gruplardaki kadınların zayıf kadınları ve iri erkekleri daha çekici bulduğu görülmüştür (Demarts ve Allen, 2000).

1.4.1.1. Beden Algısının Gelişimi

Beden algısının gelişimi bebeklik dönemi ile birlikte başlamaktadır. Beden algısı vücuda ait sınırların belirlenmesinde oldukça önemli olan bir kavramdır. Çocuk doğumdan itibaren kazandığı deneyimler ile bedeninin farkına varmaya başlar. Çocukluğun her döneminde bedene dair farklı bir algı gelişir. Bebeklik döneminde öncelikle bedenini fark etmeye başlayan çocuk yaşı ilerledikçe bedeninin nasıl görüldüğüne ve cinsiyet özelliklerine dair farklılıkları da algılamaya başlar (Doğan ve ark., 2011). Duyular aracılığıyla beyine iletilen girdiler, çevreden gelen bildirimler ve çocuğun gözlemleri bedenin dair bir tasarım oluşturmaya yardımcı olmaktadır (Yarbaş, 2013).

Beden algısı, kişinin fiziksel özelliklerini ve kendi bedenine karşı sahip olduğu tutumların bir bütünü olarak meydana gelmektedir. Bu nedenle beden algısının kişinin psikolojik işleyişinde birçok değişkenle ilgili olduğu düşünülmektedir. Öz güven, benlik saygısı, cinsellik ve sosyal işlevsellik gibi birçok yaşamsal kavram beden algısı ile ilişki halindedir (Cash ve Fleming 2002). Yapılan incelemeler olumlu beden algısının yüksek öz güven ve psikolojik iyilik hali ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir (Cash ve ark., 2004).

Beden algısı çocukluktan yaşlılığa kadar her evrede farklılaşabilmektedir. Yaşam döngüsü içinde bedenin sürekli değişim hali içinde olması beden algısının da dinamik hale gelmesini sağlamaktadır. Ergenlik, hamilelik, doğum, yaşlılık gibi evreler kişinin gelişimsel olarak bedensel değişime uğradığı evrelerdir. Bu dönemlerde bedene yönelik algıda değişimin olması muhtemeldir (Yarbaş, 2013).

Olumsuz beden algısının gelişiminde birçok faktörün etkili olduğu düşünülmektedir. İdeal bedenlerle karşılaşıldığında hissedilen duygular bedene yönelik olumsuz bir tutum geliştirilmesine neden olabilmektedir. Kişi sahip olduğu beden ile ideal olarak sergilenen bedenleri kıyaslayınca çok büyük bir fark hissediyorsa olumsuz beden algısının gelişmesi beklenmektedir (Stice ve ark., 2013).

Kimlik gelişiminin önemli parçalarından biri de beden algısıdır. Kişinin sahip olduğu beden ve zihinsel durumu bir bütün olarak kendiliği meydana getirmektedir. Kendiliğin

inşasında bedene yüklenen anlamların değerli unsurlar olduğu bilinmektedir. Bedene yüklenen anlamlar toplumsal koşullar, cinsiyet, yaş, boy ve kilo gibi birçok faktörün etkisi altındadır (Uskun ve Şabaplı 2013).

Fiziksel görünümüne yüklenen anlam beden algısının gelişimi için kritik bir öneme sahiptir. Her bireyi fiziksel görünümüne verdiği önem birbirinden farklıdır. Kimileri için dış görünüm oldukça önemliken kimileri için kilolu veya zayıf olmak önemsizdir. Bu tutum ve değerler beden algısının gelişimini şekillendirmektedir. Günümüzde özellikle kadın bedeni üzerinden yapılan ideal beden tanımlamaları zayıf kadının güzel olduğu algısını pekiştirmektedir. Bu algı kilosundan memnun olmayan kadınlar için olumsuz beden algısının zeminini hazırlamaktadır (Swami ve Tovee 2005).

1.4.1.2. Beden Algısını Etkileyen Faktörler

Beden algısı öznel bir değerlendirme olduğu için kişiden kişiye göre farklılık göstermektedir. Kişinin yetiştiği aile ortamındaki değerler, toplumsal kabuller ve dönemin koşulları gibi birçok sosyal faktör beden algısına etki etmektedir. Bu nedenle beden sadece fizyolojik değil psikolojik ve sosyolojik bir yönü de vardır. İnsanlar, bedeninin büyüme ve olgunlaşma süreçleri birbirlerine göre farklılık göstermektedir. En fazla ön plana çıkan farklar, cinsiyet, egzersiz, genetik ve beslenme gibi faktörler şeklinde sıralanabilir. Bu farklar beden algısı ve benlik kavramında çeşitliliği arttırmaktadır (Oktan ve Şahin 2010).

Beden algısına etki eden faktörler fiziksel, psikolojik, sosyolojik ve çevresel olmak üzere çeşitli başlıklar altında incelenmektedir. Bunların yanı sıra kişiye ait kilo, cinsiyet ve yaş gibi etkenler de oldukça önemli görülmektedir. Özellikle ergen yaş grubu için ise çevredeki kişilerin olumsuz değerlendirmeleri beden algısına etki eden en temel faktörlerden biridir (Koç 2004). Beden algısına etki eden faktörler aşağıda yer alan başlıklar içinde detaylandırılmaktadır.

1.4.1.2.1. Cinsiyet

Beden algısı ve cinsiyet araştırmalarında kadınların risk altında olduğu görülmektedir. Kadınların beden algıları erkeklerden daha erken oluşmaya başlamakta ve yaş boyu çeşitli değişimlere uğramaktadır. Ergenlik, hamilelik, doğum ve menopoz gibi yaşam

olayları kadınların bedenlerinin erkeklerden daha fazla değişime uğramasına neden olmaktadır. Bu değişimler ve toplumsal değerler kadınların olumsuz beden algısı geliştirmelerinde rol oynamaktadır (Acar, 2010). Yapılan bazı araştırmalar kadınların kendilerini olduğundan daha kilolu hissettiklerine dair bulgular sunmaktadır (Demir 2006, Kalafat ve Kıncal 2008). İdeal bedenin zayıf olması gerektiğine dair algı kadınların kendilerini kilolu hissetmesindeki önemli etkenlerden biridir (Corey ve Corey 2006).

Cinsiyete dayalı bir araştırmada erkek katılımcıların %23'ünün, kadın katılımcıların ise %70'inin bedeninden memnun olmadıklarını bildirmişlerdir. Bununla birlikte katılımcıların yaşları arttıkça beden memnuniyetsizlikleri de artmıştır (Richardson ve ark., 2009). Başka bir araştırmada ise katılımcı kadınlar içinde orta yaş grubunda olanların bedenlerini olduğundan daha kilolu algıladıklarına dair veriler elde edilmiştir. Aynı zamanda bu katılımcılar daha ince görünmek için en çok çaba sarf edenler olmuştur (McLean ve ark., 2011).

Erkeklerin beden algılarına yönelik incelemelerde ise kaslı vücut isteği ön plana çıkmaktadır. Kadınlar daha zayıf görünmek isterken erkekler daha kaslı bir görünüme ulaşmak için çaba sarf etmektedir. Erkeklerin spor aktivitelerinin çoğunlukla kaslı bir yapıya kavuşmak için yapıldığı bildirilmektedir (Neagu, 2015). Erkeklerin kaslı ve iri olmasının toplumsal açıdan daha kabul edilir bir durum olması bu yöndeki çabaları etkilemektedir (McCreary ve Savada, 2001).

1.4.1.2.2. Yaş

Çocuğun anne ve babasıyla iletişim kurmaya başladığı andan itibaren kendi bedenine dair bir fikir geliştirdiği bilinmektedir. Ebeveynlerin çocuğun bedenine olan yaklaşımları çocuğun kendiyle ilgili ilk tasarımlarının oluşmasını sağlamaktadır. Kendiyle ilgili hiçbir fikri olmayan çocuğun ilk referansları ebeveynlerin ona dair görüşleri ve yaklaşımlarıdır. Erken çocukluk döneminde bedeniyle ilgili olumlu bildirimler alan ve yeterince fiziksel temas hisseden çocukların bedenlerini algılayışlarının pozitif olacağı düşünülmektedir (Alagül, 2004).

Yaş, bilişsel olgunluk için gerekli bir koşuldur. Çocuğun yaşı ilerledikçe soyut düşünme becerileri de gelişmekte ve diğerlerinin düşünceleri hakkında ön görüde bulunabilmektedir. Ergenlik dönemine gelmiş bir birey diğerlerinin ne gibi düşüncelerde bulunacağına dair çıkarsamalarda bulunabilmektedir. Bu nedenle ergenlik dönemindeki beden algısı diğerlerinin değerlendirmelerine açıktır. Yetişkinlik döneminde ise çoğunlukla tamamlanmış bir kendilik algısı ile birlikte bedene yönelik tutumun daha pozitif olması beklenmektedir. Yaşa bağlı değişimlerin kişinin koşulları ile değişebileceği de bilinmektedir (İnanç ve ark., 2004).

1.4.1.2.3. Vücut Ağırlığı

Kişinin boyuyla orantılı olmayan kilo artışı bazı fiziksel ve psikolojik problemleri beraberinde getirebilmektedir. Hızlı ve fazla kilo alışı kişinin fiziksel değişim yaşamasına, sağlık sorunları ile karşılaşmasına ve olumsuz bir beden algısına sahip olmasına neden olabilmektedir (Demir, 2006). Fazla kilo alımı ile ilgili en temel sağlık sorunu obezitedir. Obez bireyler kendilerini diğer insanlardan farklı ve dışlanmış hissedebilmektedir. Hareket kabiliyetinin kısıtlanması, giysi bulmakta zorluk, kendini çekici hissetmeme ve eşlik eden sağlık sorunları obez bireyler için oldukça zorlayıcıdır. Obezitenin özellikle depresyon, düşük öz güven, içe çekilme ve kaçınma gibi problemleri de beraberinde getirdiği bilinmektedir (Schwartz ve Brownell, 2004).

Bazı durumlarda gerçek bir kilo artışı beden algısına etki ederken bazı durumlarda kişi normal bir vücut ağırlığında olsa bile olumsuz algıya sahip olabilmektedir. Kişinin sahip olduğu beden ile olmak istediği beden arasındaki fark ne kadar fazlaysa bedeninden o derece mutsuz olduğu düşünülebilmektedir. Kiloyla ilgili obsesif düşünceler kişinin zayıflamak için sağlıksız yöntemlere başvurmasına neden olabilmektedir (Stice ve ark., 2001).

1.4.1.2.4. Düşük Öz Saygı

Öz saygı, kişinin kendine dair yaptığı değerlendirmeler sonucunda vardığı tutum ve yargılar olarak tanımlanmaktadır (Doğru ve Peker 2004). Kişinin yaşam koşulları, başarıları, kişiler arası ilişkileri ve bedenine karşı tutumu öz saygısına etki eden

durumlar arasındadır. Kendine yönelik tutumları olumlu olan kişilerin bedenlerine yönelik algılarının da olumlu olacağı beklenmektedir (Temel 2005).

Öz saygısı düşük olan kişiler bedenlerine yönelik olumsuz bir imaj içinde olabilmektedir. Aynı şekilde olumsuz beden algısı da düşük öz saygıyı besleyen unsurlar arasındadır. Çeşitli sebeplerle beden memnuniyetsizliği yaşayan kişilerin düşük öz saygıya bağlı olarak farklı ruhsal problemler de yaşayabileceği belirtilmektedir (Tylka, 2011). Fiziksel görünümün getirdiği endişeler düşük öz saygı ile birleştiğinde vücudu zorlayıcı şok diyetler ve laksatif kullanımı gibi uygunsuz dengeleyici davranışlar gözlenebilmektedir (Arslangiray 2013).

1.4.1.2.5. Toplumsal Değerlendirmeler

Bedene yönelik algıya etki eden en önemli faktörlerden biri kişinin içinde yaşadığı toplumun değerlendirmeleridir. İdeal bir beden nasıl olması gerektiğine dair var olan toplumsal kabuller kişinin kendine yönelik değerlendirmelerini şekillendirmektedir (Akman, 2019). Toplumsal değerler önce aile sonra da yakın çevre tarafından çocuğa aktarılmaktadır. Sosyalleşme süreci ile birlikte çocuk ait toplumun değer ve yargılarını içselleştirmeye başlamaktadır. Bedene yönelik güzelliklerin de bu süreç içinde kazanıldığı görülmektedir. Kişinin sahip olduğu beden toplumsal beklentilerle uyumlu olduğunda olumlu bir beden imajının ortaya çıkabileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde toplumsal kabullerle uyumlu olmayan bir bedene sahip kişiler dezavantajlı konumda kalmaktadır (Örsel ve ark., 2004).

1.4.1.3. Beden Algısını Açıklayan Teoriler

Beden algısını açıklamaya yönelik öne sürülen teoriler şu şekildedir

- Sosyokültürel teori: Beden algısına yönelik açıklamalarda en fazla kullanılan teori Leon Festinger tarafından geliştirilen sosyokültürel teoridir. Bu teorinin temelinde kişi üzerinde etkili olan aile ve yakın çevrenin öz değerlendirmelere olan etkisi yer almaktadır. Festinger'e göre kişinin yakın çevresi aracılığıyla kazandığı kültürel değerler kendine yönelik çıkarsamalarını etkilemektedir. Çevreden gelen toplumsal yargılar bedene yönelik bir imaj oluşturmada referans

olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle beden algısının sosyokültürel yapıdan ayrı olarak düşünülmesi mümkün değildir (Caltabiano ve Paunaic 2017).

- Sosyal kıyaslama teorisi: Vygotsky tarafından geliştirilen görüşe göre kişi kendini değerlendirirken diğerlerini kriter olarak kullanmaktadır. Bu nedenle kendine yönelik bir algı oluştururken sürekli bir kıyaslama içine girmektedir. Bu kıyaslama bazen kişiye gelişim fırsatı sunarken bazen olumsuz bir algı içinde takılı kalmasına neden olmaktadır. Ona göre sosyal kıyaslama çoğu zaman kişinin irade dışında yaptığı bir şeydir. Diğer insanların bedenlerini referans alarak yapılan kıyaslamalar çerçevesinde beden algısının oluştuğunu ifade etmektedir (Gibbons ve Buunk, 1999).
- Üçlü etki teorisi: Bu yaklaşım sosyokültürel ve sosyal kıyaslama teorilerini bir bütün olarak ele almaktadır. Kişinin beden algısının oluşmasında sahip olduğu bilişsel yapı, dönemin koşulları ve medyanın birlikte etkili olduğunu ifade etmektedir (Suplee 2016).

1.4.1.4. Beden Algısı ve Ergenlik

Kişinin bedenine yönelik tasarımları oldukça erken bir dönemde oluşmaya başlar. Yaşam boyu karşılaşılan gelişimsel olaylar ve diğer çevresel faktörler beden algısını şekillendirir. Bu açıdan bakıldığında ergenlik döneminin bedenle ilgili zihinsel eylemlerin fazlalaştığı ve bu nedenle beden algısının düşünce merkezine alındığı bir evre olduğu görülmektedir (Oktan ve Şahin, 2010).

Ergenlik döneminde meydana gelen cinsiyet özellikleri değişimleri ergenin bedenine karşı düşüncelerini ve duygularını etkileyen ilk olaylardır. Bu dönemde kızlar ve erkekler çok hızlı bir değişim yaşamaktadır. Bedende meydana gelen bu hızlı değişim ruhsal açıdan tolere edilemediğinde çeşitli problemler baş göstermektedir. Ergen değişen vücuduna adapte olabilmekte güçlük çekmekte ve tüm odağını bedenine yoğunlaştırabilmektedir (Tarhan, 1995).

Ergenlik döneminin en önemli gündemlerinden biri görünüş kaygısıdır. Bu dönemdeki gençler akranları tarafından nasıl değerlendirildikleri konusunda oldukça hassastırlar. Diğerleri tarafından beğenilmek, onaylanmak, dikkat çekmek ve ait hissetmek ergenler için oldukça önemlidir. Bu duyguları yaşayabilmek adına beden üzerinden farklı

kurgular deneyebilmektedirler. Farklı imajlarla akranların beğenisi kazanmak adına bedenleri ile çok fazla uğraşabilmektedirler. Sahip oldukları beden ile bu duyguları elde edemediklerinde hayal kırıklığı yaşayabilmektedirler (Bektaş, 2004).

Ergenin sahip olduğu beden ile ideal bedeni arasındaki fark çeşitli problemleri beraberinde getirebilmektedir. Olumsuz bir beden algısına sahip olan ergen düşük özsaygı, düşük özgüven ve depresif belirtiler gösterebilmektedir. Bu problemlerin ne şiddette yaşanacağı ise ergenin dış görünümüne verdiği önem ile yakından ilişkilidir (Karagöz ve Karagün, 2015).

Ergenin beden algısının belirlenmesinde yakın çevresinin, akranlarının ve sosyal medyanın oldukça önemli bir rolü vardır. Ergenin çevresi bedenine karşı nasıl bir tutum içindeyse kendisinin tutumu da o yönde şekillenebilmektedir (Demirer, 2010). Örneğin ailesi tarafından sürekli kilolu olduğu veya zayıflaması gerektiği gündeme getirilen bir ergenin bedenine karşı olumsuz bir algı içinde olması kaçınılmazdır. Yaşadığı değişimlerle nasıl baş edeceği noktasında güçlük yaşayan ergen kendine dair bir tasarım oluştururken diğerlerinin görüşlerini referans almaktadır. Bu noktada popüler kültür, medya ve sosyal platformlardaki ideal beden imajının oldukça belirleyici olduğu bildirilmektedir (Karagöz ve Karagün, 2015).

Ergenlerle yürütülen bir araştırmada beden kitle indeksinin beden imajı ve kendilik algısı üzerindeki etkileri incelenmiştir. 15-17 yaş arası 531 lise öğrencisinin katıldığı araştırmada kendilik algısının beden kitle indeksinden etkilenmediğine dair bulgular elde edilmiştir. Bununla birlikte beden kitle indeksi ile beden algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Buna göre daha kilolu olan ergenlerin beden algıları daha olumsuzdur. Bu durumun zayıf bedenlerin daha güzel olduğuna dair inançtan kaynaklandığı düşünülmektedir (Canpolat ve ark., 2003).

Türkiye’de ergenlerle yürütülen bir başka araştırmada 15-18 yaş arasındaki 2101 katılımcının obezite prevalansı, gerçek ağırlık ile algılanan ağırlığın beden memnuniyetsizliği, benlik saygısı ve depresyon üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre kız cinsiyette olmak algılanan kiloluluk için önemli bir risk faktörüdür. Yine kız olmanın beden memnuniyetsizliğindeki önemli belirleyicilerden biri olduğu, düşük benlik saygısı ve depresyon için de risk faktörü

olduğu görülmüştür. Bununla birlikte beden memnuniyeti için psikolojik iyilik halinin önemli bir koruyucu faktör olduğu sonucuna varılmıştır (Özmen ve ark., 2007).

Beden algısını oluşturan bileşenlerden biri kişinin nasıl değerlendirildiğine dair tahminleridir. Diğerleri tarafından olumsuz değerlendirileceğine dair kaygılar bedenle ilgili zihinsel uğraşı arttırabilmektedir. Olumsuz değerlendirilme kaygısına dair detaylar aşağıda sunulmuştur.

1.5. Olumsuz Değerlendirilme Kaygısı

Janet tarafından öne sürülen olumsuz sosyal kaygı kavram, topluluk önünde performans sergilemekten çekinen insanlar için kullanılmıştır. Önceleri normal olarak kabul edilen bu durum zamanla sosyal kaygının bir problem olduğuna yönelik açıklamalarla değişmiştir (Gümüş, 1997). Dünya Psikiyatri Birliği Sosyal Fobi Çalışma Grubu'na göre sosyal kaygının özellikleri şu şekildedir (WPA, 1995):

- Bireyin davranışlarının başkaları tarafından değerlendirileceğine dair endişesi,
- Performans gerektiren durumlarda bireyin yoğun utanç ve korku hissetmesi,
- Korkulan durumlar karşısında kaçınma davranışı gösterilmesi,
- Hata yapma ve gülünç duruma düşmeye yönelik yoğun kaygı,
- İnsan ilişkilerinde aptalca görünmekten korkmak ve geri planda kalmayı tercih etmek,
- Kontrolü kaybetmekten korkmak.

Yukarıda sıralanan özelliklere benzer şekilde Gümüş (2006) sosyal kaygısı olan bireylerin hata yaparak olumsuz bir izlenim bırakmaktan yoğun kaygı duyduklarını belirtmektedir. Olumsuz değerlendirilmeye dair bu kaygılar kişide terleme, kalp çarpıntısı, hızlı soluk alıp verme, kaçınma gibi birçok kaygı belirtisini ortaya çıkarabilmektedir (Doğan, 2010).

Beck (2005) sosyal kaygıyı “kişinin dikkat odağı olmaya ve diğerleri tarafından olumsuz değerlendirilmeye karşı hissettiği abartılı korkudur” şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre olumsuz değerlendirilme kaygısı değersiz görülmeye karşı geliştirilen bir korkudur. Bu korku kişinin işlevsiz inançlara sahip olmasını tetiklemektedir.

Olumsuz değ erlendirilme kaygısına y onelik  onemli çalışmalarda bulunan Beck ve Emery (2006)'ye göre sosyal kaygıyı diğ er kaygı türlerinden ayıran özellik kişiler arası değ erlendirmelerin veya olma ihtimali olan durumların verdiği endişedir. Onlara göre olumsuz değ erlendirilme kaygısı sosyal kaygı ile aynı anlama gelecek şekilde kullanılabilir. Her iki durumda da kişinin diğ erlerinin değ erlendirmelerine y onelik endişesi söz konusudur. Bu kişiler aynı zamanda reddedilmeye y onelik de yoğun bir endişe duyarlar. Bu durum kişiler arası ilişkilerde kaçınma davranışını sıklıkla göstermelerine neden olmaktadır (Beck ve Emery, 2006).

Olumsuz değ erlendirilme kaygısının özünde bırakılmak istenen etkide başarılı olunamayacağına dair bir inanç yer almaktadır. Buna göre kişi diğ erleri üzerinde iyi bir etki bırakmak istemektedir ancak bunu yapabileceğine dair öz güveni bulamamaktadır (Erkan, 2002). Yaşadığı yetersizliği diğ erlerinin fark etmesinden korkmakta ve atılganlık konusunda problem yaşamaktadır (Clark ve Wells, 1995).

Bilişsel açıdan bakıldığında sosyal kaygı, olumsuz değ erlendirilme kaygısının nedeni olarak görülmektedir. Bu nedenle iki kavram çoğunlukla birbirinin yerine kullanılabilir. Kişi sahip olduğu yetenekler, imaj veya farklı durumlar için diğ erlerinin olumsuz değ erlendirmelerinden endişe duyar ve kaçınma gösterir. Bu durumda hem sosyal kaygıdan hem de olumsuz değ erlendirilme kaygısından aynı anda söz etmek mümkündür (Weeks, Heimberg ve Rodebaugh, 2008).

Olumsuz değ erlendirilme kaygısı yaşayan bireyler genellikle göz kontağı kurma konusunda çekingenlik yaşamaktadır. İletişim esnasında başka nesnelere odaklanarak göz temasını kesme eğiliminde olabilmektedirler. Bunun yanı sıra grup içinde sadece rahat hissettikleri kişilerle iletişim kurmayı da tercih ettikleri görülmektedir. Tanımadıkları insanlarla iletişim kurmaktan kaçınmalarının en  onemli nedenlerinden biri onlar tarafından nasıl değ erlendirileceklerini bilmemeleri ve bundan endişe duymalarıdır (Rapee ve Heimberg, 1997).

Olumsuz değ erlendirilme kaygısı sadece olumlu değ erlendirmeleri alma ile ilgili bir motivasyon değildir. Olumsuz değ erlendirme kaygısı olan kişiler sadece onay alamamaktan değil eleştirilmekten de son derece endişe duyarlar. Kişi diğ erlerinden

onay alma arzusu içinde olsa da olmasa da negatif bir kişide değerlendirilmekten rahatsızlık duyduğu için kaçınma yoluna gidebilmektedir (Rapee ve Heimberg, 1997).

Olumsuz değerlendirilme kaygısı yüksek olan bireyler iletişim esnasında değerlendirildiklerini düşündükleri anda kendilerine odaklanmaktadırlar. Dışarıdan nasıl göründüklerine odaklandıkları için iletişim için gerekli olan konsantrasyonu sağlayamayabilirler (Özgüven ve Sungur, 1998).

Fiziksel görünümün olumsuz değerlendirileceğine dair kaygılar sosyal kaygının formlarından biridir. Başkalarının kendi bedeni ile ilgili yaptığı değerlendirmeler kişinin bedenine yönelik algısına etki etmektedir. Sahip olunan bedenin diğerleri tarafından olumsuz olarak değerlendirileceğine dair endişe kişinin sosyal ortamlardan kaçınmasına neden olabilmektedir (Beck ve Emery, 2015).

Sosyal anksiyetesi olan bireylerin diğer insanların verdikleri ipuçlarına karşı oldukça duyarlı oldukları bilinmektedir. Bu kişiler başkalarından aldıkları geri bildirimle kendileri hakkında şemalar oluşturmakta ve benliklerini diğerlerinin söylemiyle inşa etmektedir. Bu nedenle diğerlerinden gelen olumsuz geribildirimler bazı kişiler için son derece önemlidir. Beden algısı olumsuz olan kişiler çevrelerindeki kişilerden olumsuz değerlendirmeler alınca sahip oldukları bu işlevsiz inançların pekiştiği bilinmektedir (Doğan, Sapmaz ve Totan, 2011).

Olumsuz değerlendirilme kaygısını yoğun olarak yaşayan gruplardan biri beden dismorfik bozukluğu olan kişilerdir. Bu kişilerin ideal bedene kavuşmak adına ağır diyetler, spor, laksatif kullanımı, uygunsuz beslenme ve estetik operasyon gibi yollara başvurdıkları bilinmektedir. Uygunsuz nitelikteki bu girişimlerin temelinde kişinin olumsuz değerlendirileceğine dair yoğun bir endişe olduğu görülmektedir (Beck ve Emery, 2015).

Olumsuz değerlendirilme kaygısı üzerinde birçok faktör etkili olsa da beden algısının önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir. Olumlu beden algısına sahip olan bireylerin özgüvenlerinin daha yüksek olması olumsuz değerlendirilmeye yönelik hassasiyetlerinin saha düşük olmasını sağlayabilmektedir. Olumlu beden algısının pozitif kendilik, yüksek özgüven, yüksek benlik saygısı gibi diğer değişkenlerle de

ilişkili olması diğerlerinin görüşlerinin daha az önemli olmasına zemin hazırlamaktadır (Crandall, Infield ve Sarwer, 2007).

Olumsuz değerlendirme kaygısıyla ilgili olan bir diğer önemli değişken ise ebeveyn tutumlarıdır. Olumsuz ebeveyn tutumuna sahip ailelerle büyüyen kişilerin olumsuz değerlendirilme kaygısını daha fazla yaşadıkları bildirilmektedir. Bununla birlikte sosyoekonomik düzeyi düşük olan ailelerin çocuklarında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Irmak, 2015).

Cinsiyet değişkeni bağlamında inceleme yapıldığında ise kadınların olumsuz değerlendirilme kaygılarının daha yüksek olduğunda dair araştırma bulguları olduğu görülmektedir (Gençtarıh, 2019; Silverstein, 1986). Toplumsal normlar kadın bedeni üzerinden güzellik ve estetik kavramlarına vurgu yaptığı için kadınların güzel görünme arzularının daha yüksek olduğu görülmektedir. Gündüz (2014) tarafından yapılan araştırmada da kadınların olumsuz değerlendirilme kaygılarının erkeklerden daha yüksek olduğu bildirilmiştir.

Olumsuz değerlendirilme kaygısına etki ettiği düşünülen bir diğer değişken ise yaştır. Yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular yaş ile olumsuz değerlendirilme kaygısı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yaşla birlikte gelen bilişsel olgunluğun değerlendirilme kaygılarının azalmasında etkili olduğu düşünülmektedir (Ünal, Arık ve Uzun, 2016; Cenk, 2019).

1.5.1. Olumsuz Değerlendirme Kaygısının Etkileri ve Sonuçları

Olumsuz değerlendirilmeye ilişkin kaygılar bazı olumsuz etkilere neden olmaktadır. Kişi, yaşadığı kaygıdan ötürü sosyal ortamlarda spontan davranabilme özelliğini yitirmektedir. Nasıl değerlendirileceğine dair yoğun bir endişe duyduğundan dilediği gibi davranışları sergileme konusunda çekingen davranabilmektedir. Sosyal ilişkiler içinde spontan davranamayan birey zamanla bu ortamdan uzaklaşabilmektedir. Olumsuz değerlendirmeye ilişkin kaygı yaşayan kişilerin bu kaygılarını göstermeme çabaları durumun daha da kötüleşmesine neden olabilmektedir. Örneğin yaşadığı kaygıyı göstermemek adına göz teması kurmaktan kaçınması daha çok endişe duymasına neden olabilmektedir. Benzer şekilde bedensel belirtilerine odaklanması

hissedilen fiziksel bulguların daha da şiddetlenmesine neden olabilmektedir (Yıldırım ve ark., 2011).

Olumsuz değerlendirilme kaygısının bir diğer sonucu kişinin çevresi tarafından yanlış anlaşılmasıdır. Kişi hissettiği kaygı nedeniyle sosyal ilişkilerden kaçınma gösterdiğinde çevresindeki kişiler tarafından ilgisiz gibi algılanabilmektedir. Olumsuz değerlendirilme kaygısı yaşayan kişiler kendi durumlarına o denli yoğunlaşır ki çoğu zaman etraftan gelen yanlış geri bildirimlere yönelik ipuçlarının farkında olamaz (Çetin, 2010).

Olumsuz değerlendirilme korkusu yaşayan bireylerde anlık olarak kızarma, çarpıntı, terleme ve titreme gibi fiziksel belirtiler ortaya çıkabilir. Bununla birlikte, uzun vadede bu sürece müdahale edilmediği takdirde yetersizlik, suçluluk, utanç ve depresyon duygularına yol açan sosyal kaygı, gerekli müdahalelerde bulunulmadığında kişinin iş, akademik, sosyal ve özel yaşamını ciddi şekilde olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir (Yıldırım ve ark., 2011).

Olumsuz değerlendirilme korkusu ile damgalanma korkusu da paralellik gösterebilmektedir. Akoğlu (2021) tarafından yapılan bir çalışmada damgalanmanın başlı başına bir stres unsuru olduğunu, yeterli anlayışı göstermeyen bir toplumla karşı karşıya gelen bireylerin duygularının olumsuz yönde etkilenebildiğini gösterdiğini bildirmiştir.

1.5.2. Olumsuz Değerlendirilme Korkusuna Kuramsal Bakış Açıları

Psikanalitik kurama göre benliğin ortaya çıkışında alt ve üst benlikler arasındaki çatışmanın dengelenmesi etkilidir. Alt benliğin toplum tarafından kabul görmeyen dürtüleri üst benlik tarafından bastırılarak benliğin inşası sağlanır. Kurama göre kişide psikopatolojiye neden olan durumlar bu çatışmanın dengelenemediği alanlardır. Kaygının temeli id ve süperegö arasında bu düşlemsel çatışmalardır. Gelişimsel evrelerde yaşanan fiksasyonlar nedeniyle sağlıklı bir benlik geliştiremeyen kişilerin nevrotik kaygı yaşaması muhtemeldir (Freud, 1984).

Bilişsel yaklaşımlara göre kaygının temeli kişinin sahip olduğu inançlar ve düşüncelerdir. Değerlendirilme kaygısı yaşayan kişi diğerlerinin sürekli onun davranışlarını değerlendirdiğine dair çarpık bir inanış içindedir. Onlara göre diğerlerinin

kendiyle ilgili beklentileri vardır. Bu beklentileri karşılayabilecek yeterlilikte olmadığına inandıkları için kaygı hissetmektedirler. Bu yaklaşıma göre kişinin sahip olduğu bu çarpık bilişleri fark etmesi değişimin ilk adımıdır. Davranışçı yaklaşım, dışsal etkenler aracılığıyla olumsuz değerlendirilme korkusunu açıklamaktadır. Kişinin olumsuz değerlendirilmeyi yaşaması, çevresinden birinin bunu yaşaması, çevresinden duyması sonucunda öğrenildiğini savunmaktadır (Atkinson ve ark., 2006).

BÖLÜM 2: YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde beden algısı ve olumsuz değerlendirilme kaygısı arasındaki ilişkinin belirlenmesi çalışmasının modeli, çalışma grubu, kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizine dair ilgili bilgiler verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde beden algısı ve olumsuz değerlendirilme kaygısı arasındaki etkiyi incelemek amacıyla tanımlayıcı ve ilişki arayıcı tipte dizayn edilmiştir.

2.2. Çalışma Grubu/Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Diyaliz Servisi'nde tedavi görmekte olan kronik böbrek hastası çocuk ve ergenler oluşturmaktadır. Örneklem ise evrenden amaçsal örnekleme yoluyla seçilen 12-18 yaş arası 105 kronik böbrek hastası bireyden oluşmuştur. Amaçsal örnekleme modelinde; araştırmanın amacına uygun olarak seçilecek grupların derinlemesine bir şekilde üzerinde araştırma yapılmasına olanak tanınması açısından kullanılan örnekleme yöntemidir. Bu modelde belli kriterleri ve özellikleri sağlayan unsurların karşılanmasının istenildiği durumlarda tercih edilmektedir (Büyüköztürk ve ark., 2008). Amaçsal örnekleme kapsamında çalışmaya dahil edilme kriterleri şunlardır:

- İstanbul Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Diyaliz Servisi'nde aktif tedavi görmekte olmak.
- 12-18 yaş arasında olmak.
- Okuma yazma biliyor olmak.

Araştırmaya dahil edilememe kriterleri ise şu şekildedir:

- Okuma yazma bilmeyenler,
- 12 yaşından küçükler 18 yaşından büyükler,
- Diyaliz hastası olmasına karşın İstanbul Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Diyaliz Servisi'nde tedavi görmeyenler,

- İstanbul Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Diyaliz Servisi'nde araştırmanın yapıldığı tarihler içinde tedavi görmeyenler dahil edilmemiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında kullanılan ölçme araçları; 'Demografik Bilgi Formu', 'Beden Algısı Ölçeği-BAÖ' ve 'Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği-ODKÖ' şeklindedir.

2.3.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen bu formda katılımcılara ait yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve ebeveyn medeni durum dair ifadeler yer almaktadır.

2.3.2. Beden Algısı Ölçeği-BAÖ

Çalışmada kullanılacak Beden Algısı Ölçeği 1953 yılında Secord ve Jourand tarafından geliştirilmiştir. Ülkemizde ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları 1989 yılında Hovardaoğlu tarafından yapılmıştır. Ölçek 40 madde içermekte olup, her bir madde bir organ ya da bedenin bir bölümü (kol, bacak, yüz gibi) ya da bir işlevi (cinsel faaliyet düzeyi gibi) ile ilgilidir. Her bir madde için 1'den 5'e kadar değişen puanlar alan ve "Hiç beğenmiyorum", "Beğenmiyorum", "Kararsızım", "Beğeniyorum" ve "Çok beğeniyorum" şeklinde yanıt seçeneği bulunan ölçeğin toplam puanı 40 ile 200 arasında değişmekte olup, alınan puanın yüksekliği doyum düzeyinin yüksekliğini göstermektedir. Ölçek tek boyuttan oluşmakta olup herhangi bir alt boyutu bulunmamaktadır. Ölçeğin kesme puanı 135 olup, 135 altında puana sahip olanlar beden algısı düşük grup olarak tanımlanmıştır. Ölçeğin güvenilirlik puanlarının, üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada iki yarım güvenilirliği .75, Cronbach Alfa katsayısı $r=.91$, madde test korelasyonları ise $r=.45$ ile $r=.89$ arasında olduğu saptanmıştır (Hovardaoğlu, 1993).

2.3.3. Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği (ODKÖ)

Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği Kısa Formu-ODKÖ (The Brief Fear of Negative Evaluation Scale-BFNE) Leary (1983) tarafından bireyin başkaları tarafından

olumsuz değeriendirilmeye karşı düşüncelerine yönelik olarak geliştirilen bir ölçektir. 12 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler “(1) Hiç Uygun Değil, (2) Uygun Değil, (3) Biraz Uygun, (4) Uygun, (5) Tamamen Uygun” biçiminde 5’li likert tipi ölçektir. Ölçekte bulunan sekiz madde olumsuz değeriendirilmeye yönelik korku ve endişe ifadelerini barındırırken geriye kalan dört madde olumsuz değeriendirilmeye yönelik korku ve endişenin bulunmadığı ifadeleri barındırmakta ve ters madde olarak değeriendirilmektedir.

Ölçeğin Türkçe uyarlaması Çetin, Doğan ve Sapmaz (2010) tarafından yapılmış, dördüncü maddenin korelasyonu değeriinin (-.03) ve faktör analizi sonucu faktör yükünün uygun düzeyde olmadığı tespit edilmiş ve söz konusu madde çıkarılarak analizler tekrar edilmiştir. Buna göre ODKÖ, Leary (1983) tarafından geliştirilen 12 maddelik özgün formundan farklı olarak 11 maddelik bir ölçme aracı haline gelmiştir. Yapılan çalışmada ODKÖ’nün 2., 7. ve 10. maddelerinin tersten kodlanan maddeler olduğu belirlenmiştir.

Çetin ve ark., (2010) çalışmada test-tekrar test, iç tutarlılık, test yarılama, açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ve ölçüt bağıntılı geçerlik yöntemlerinden faydalanmıştır. Ölçüt bağıntılı geçerlik için ODKÖ ile birlikte Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği (SGKÖ) kullanılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucu ODKÖ için iç tutarlılık katsayısı .84 olarak saptanmış ve test- tekrar test güvenilirlik katsayısı .82 olarak bulunmuştur. Bununla birlikte test yarılama yöntemiyle hesaplanan güvenilirlik katsayısı .83 olarak hesaplanmıştır. ODKÖ’nün Türkçe formunu madde toplam korelasyon katsayılarının .37 ve .68 arasında olduğu tespit edilmiştir.

2.4. Verilerin Toplanması

İstanbul Kent Üniversitesi Etik Kurul Kararı ile gerçekleşen bu çalışmada verilen toplanması yüz yüze ve internet ortamında karma bir şekilde yapılmıştır. Verilerin bir kısmının internet ortamında toplanmasının sebebi pandemi koşulları ve çocukların girmiş oldukları diyaliz günlerinde farklılık olmasından dolayıdır. Elde edilen toplam veriler incelendiğinde 108 veriye ulaşıldığı tespit edilmiştir. Elde edilen 108 veri incelendiğinde yönergeye uygun doldurulmadığı (boş maddelerin olması, birden çok

şıklı yanıtlar) tespit edilen 3 veri çıkarıldıktan sonra 105 veri üzerinde istatistiksel analizler ve yorumlar yapılmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Veri analizinde 22.0 SPSS programı kullanılarak, elde edilen bulgulardan katılımcıların demografik özelliklerinin tespiti amacıyla frekans ve yüzde ortalamalarının tespitinde betimsel istatistikler kullanılmıştır. Sonrasında araştırmada kullanılan ölçme araçlarının güvenilir sonuçlar verip vermediğini ortaya koymada iç tutarlılık analizinden yararlanılmıştır. Araştırmada yer alan ölçme araçlarının güvenilirlik değerlerinin kabul edilebilir uluslararası normlar içerisinde yer aldığı bulunmuştur ($\alpha > .70$) (Tablo 4). Daha sonrasında yine araştırmada kullanılan ölçme araçlarının normal dağılım özelliğine sahip olup olmadığını belirlemek için ise çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmış olup ilgili ölçeklerin normallik değerlerinin kabul edilen uluslararası değerler aralığında yer aldığı saptanmıştır (± 2) (Tablo 5). Bu bağlamda verilerin normal dağılımıyla birlikte normal dağılım özelliği gösteren parametrik analiz yöntemleri kullanılmıştır.

Ölçeklerden alınan puanların karşılaştırılması amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmış olup, araştırma değişkenleri arasındaki ilişkinin yönü ve gücü ortaya konmaya çalışılmıştır (Tablo 7). Aynı zamanda araştırma değişkenlerinin birbirlerini yordama düzeylerinin belirlenmesinde ise basit regresyon analizinden yararlanılmıştır. Gruplar arası karşılaştırma bulgularında ise ikili grup puan ortalamalarının karşılaştırılması amacıyla bağımsız örneklem t testi, ikiden fazla grupların puan ortalamalarının karşılaştırılması amacıyla da tek yönlü varyans analizini yapılmıştır. Hangi grupların arasında farklılığın olduğunu saptamak için post-hoc testi Tukey Testi yapılmıştır. Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi .05, güven aralığı ise %95 oranında ele alınmıştır.

BÖLÜM 3: BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerin beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasındaki ilişkiye dair ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Tablo 1

Katılımcıların Demografik Bilgilerine Dair Bulgular

Değişkenler	N	%
Cinsiyet		
Kadın	48	45,7
Erkek	57	54,3
Eğitim Düzeyi		
İlkokul	6	5,7
Ortaokul	47	44,8
Lise	52	49,5
Anne-Baba Birliktelik Durumu		
Birlikte	71	67,6
Ayrı	34	32,4
Toplam	105	100,0

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların %54.3'ü (57 Kişi) erkek, %45.7'si (48 Kişi) kadındır. Katılımcıların %49.5'i lise öğrencilerinden oluşurken, %44.8'i ortaokul ve %5.7'si ise ilkokul kademesine sahip öğrencilerden oluşmaktadır.

Katılımcıların %67.6'sının anne ve babasının evli
%32.4'ünün ise anne ve babasının boşanmış/ayrı/dul olduğu bulunmuştur.

Tablo 2
Katılımcıların Yaşına İlişkin Bilgiler

Değişken	Min.	Max.	x	Ss
Yaş	12.0	18.0	15.11	2.14

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerin en küçüğünün 12, en büyüğünün ise 18 yaşında olduğu bulunurken, katılımcıların yaş ortalaması ise 15.11 olarak bulunmuştur.

3.2. Araştırma Ölçeklerine Ait Bilgiler

Tablo 3
Katılımcıların Beden Algısı ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusuna Ait Ortanca, Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları, Minimum ve Maksimum Değerleri

Değişkenler	Ortanca	Ortalama±Ss*	Min.	Maks.
Beden Algısı	87	91.49±27.87	41.00	175.00
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	30	30.38±4.81	22.00	41.00

Beden Algısı Ölçeği'nden elde edilen toplam puan ortancası 87, puan ortalaması 91.49±27.87 (41-175) ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği'nden elde edilen puan ortancası 30, puan ortalaması 30.38±4.81 (22-41) olarak bulunmuştur.

Tablo 4
Ölçeklerin İç Tutarlılık Değerleri ve Madde Sayıları

Değişkenler	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Beden Algısı	,943	40
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	,852	11

Tablo 4 incelendiğinde araştırma kapsamında kullanılan ölçme araçlarının ölçülmek istenilen nitelikleri güvenilir biçimde ölçtüğü görülmektedir. Bu bağlamda kullanılan

ölçme araçlarının iç tutarlılık oranlarının kabul edilebilir uluslararası değerler içinde olduğu saptanmıştır ($\alpha > .70$).

Tablo 5
Araştırma Ölçeklerinin Normallik Kontrolü

Değişkenler	Ort.	ss	Çarpıklık	Basıklık
Beden Algısı	91.49	27.87	,562	,217
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	30.38	4,81	,212	-,591

Tablo 5 incelendiğinde araştırma kapsamında kullanılan ölçme araçlarının ölçülmek istenilen nitelikleri normal biçimde ölçtüğü görülmektedir. Bu bağlamda kullanılan ölçme araçlarının normallik oranlarının kabul edilebilir uluslararası değerler içinde olduğu saptanmıştır (± 2). Araştırmada kullanılacak analiz yöntemlerinin seçiminde normal dağılım özelliği gösteren test kriterlerinden yararlanılmış olup tüm analizlerde %95 güven ve .05 anlamlılık düzeyleri dahilinde inceleme yapılmıştır.

3.3. Korelasyon ve Regresyon Bulguları

Tablo 6
Beden Algısı ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Arasındaki Korelasyon Analizi

Değişkenler ve Alt Boyutları (N=105)	Beden Algısı	Olumsuz Değerlendirilme Korkusu
Beden Algısı	1	
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	,377**	1

Tablo 6'ya göre kurulan Pearson Korelasyon Analizi sonucuna göre;

Beden algısı ile olumsuz değerlendirilme korkusu arasında ($r = ,377$; $p < 0,01$) orta düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Bulgu kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde beden algısı arttıkça olumsuz değerlendirilme korkusu düzeylerinin de arttığı anlamına gelmektedir.

Tablo 7
Katılımcıların Beden Algısı ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Arasındaki
Basit Regresyon Analizi

Model	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Katsayılar	t değeri	P
Bağımsız Değişken	B	Std Hata	Beta		
Beden Algısı	,064	,016	,377	4,053	,000
R=,477 R ² =0,242 Düzeltilmiş R ² =0,234;					
F=16.425 p<0,05; Bağımlı Değişken = Olumsuz Değerlendirilme Korkusu					

Stepwise yöntemine göre kurulan regresyon analizi Tablo 7’de gösterilmiştir. Tabloya göre bağımsız değişken olarak beden algısının olumsuz değerlendirme korkusu üzerinde %23.4 oranında etkili olduğu saptanmıştır. Buna göre beden algısı (p=0,010<0,05) olumsuz değerlendirme korkusu üzerinde yordayıcı etki oluşturmuştur.

Tablo 8
Katılımcıların Yaşlarına Göre Beden Algısı ve Olumsuz Değerlendirilme
Korkusu Arasındaki İlişki

		Yaş
Beden Algısı	r	,161
	p	,107
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	r	,234**
	p	,001

** p < 0.01 ve * p < 0.05

Tablo 8’e göre kurulan korelasyon analizinde kronik böbrek hastası çocuk ve ergen katılımcıların yaşları ile olumsuz değerlendirilme korkusu (r=,234; p=0.001), arasında pozitif yönde düşük güçte ilişki bulunmuştur. Bulgu kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde yaş arttıkça olumsuz değerlendirilme korkusu düzeylerinin de arttığı anlamına gelmektedir.

3.4. Gruplar Arası Analiz Bulguları

Tablo 9

Cinsiyete Göre Beden Algısı ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Arasındaki İlişki

	Cinsiyet	N	Ort.	ss	t	P
Beden Algısı	Kadın	48	106,08	25,84	5,715	,000
	Erkek	57	78,28	22,72		
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	Kadın	48	31,75	4,62	2,763	,007
	Erkek	57	29,22	4,69		

Tablo 9'a göre kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde cinsiyet durumlarına göre beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasında matematiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Tabloya göre; beden algısı ($t=5.715$; $p=0.000$) ve olumsuz değerlendirilme korkusu ($t=2.763$; $p=0.007$) cinsiyet durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Buna göre kadın kronik böbrek hastalarında beden algısı puan ortalaması (106.08) erkek kronik böbrek hastalarına ait beden algısı puan ortalamasından (78.28) yüksektir. Benzer biçimde kadın kronik böbrek hastalarında olumsuz değerlendirilme korkusu puan ortalaması (31.75) erkek kronik böbrek hastalarına ait olumsuz değerlendirilme korkusu puan ortalamasından (29.22) yüksektir.

Tablo 10

Ebeveyn Medeni Duruma Göre Beden Algısı ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Arasındaki İlişki

	Ebeveyn Medeni Durum	N	Ort.	ss	t	P
Beden Algısı	Evli	71	91,84	25,94	2,079	,042
	Bekar	34	91,33	32,09		
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	Evli	71	30,46	4,23	,229	,798
	Bekar	34	30,20	5,90		

Tablo 10'a göre kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde ebeveyn medeni durumuna göre beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasında matematiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Tabloya göre; beden algısı ($t=2.079$; $p=0.042$) ebeveyn medeni durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Buna göre ebeveynleri evli durumda bulunan kronik böbrek hastalarında beden algısı puan ortalaması (91.84)

ebeveynleri bekar/ayrı/boşanmış/dul durumunda bulunan kronik böbrek hastalarına ait beden algısı puan ortalamasından (91.33) yüksektir.

Tablo 11
Eğitim Düzeyine Göre Beden Algısı ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Arasındaki İlişki

	Eğitim	N	Ort.	ss	F	P	Anlamlı Fark
Beden Algısı	İlkokul (1)	6	110,00	8,83	3,087	,039	3>2 p=0.042*
	Ortaokul (2)	47	87,06	30,48			
	Lise (3)	52	93,52	25,85			
Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	İlkokul (1)	6	33,00	1,09	,979	,379	
	Ortaokul (2)	47	30,08	5,14			
	Lise (3)	52	30,34	4,71			

Tablo 13'e göre kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde eğitim düzeylerine göre beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasında matematiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Tabloya göre; beden algısı ($f=3.087$; $p=0.039$) eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Buna göre babası vefat eden kronik böbrek hastalarında olumsuz değerlendirilme korkusu puan ortalaması (39.00) babası hayatta olan kronik böbrek hastalarına ait olumsuz değerlendirilme korkusu puan ortalamasından (30.21) yüksektir. Yapılan post hoc analizine göre;

Beden algısı için 'Lise' ile 'Ortaokul' eğitim kademeleri arasında $p=0.042$ oranında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Lise eğitim düzeyine sahip kronik böbrek hastası katılımcılarda beden algısı düzeyi ortaokul eğitim kademesine sahip kronik böbrek hastası katılımcılardan daha yüksektir. Eğitim düzeyi yükseldikçe beden algısı artmıştır.

BÖLÜM 4: TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerin beden algısı ile olumsuz değerlendirilme kaygıları arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın bu bölümünde ulaşılan bulguların ilgili alanyazın ışığında tartışılmasına yer verilmiştir.

4.1. Korelasyon Analizine Ait Bulguların Tartışılması

Araştırmada beden algısı ile olumsuz değerlendirilme korkusu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu, beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusunun kronik böbrek hastalarında yordayıcı bir etki oluşturduğu tespit edilmiştir. Kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde beden algısı arttıkça olumsuz değerlendirilme korkusu da artmaktadır. Yapılan regresyon analiziyle de beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasındaki yordayıcı etki ortaya konulmuştur. İlgili alanyazın incelendiğinde kronik böbrek hastalarında beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara rastlanılamamıştır. Bu bağlamda değişkenler arasındaki ilişkinin ortaya konulmasında farklı örneklem grupları üzerinde yapılmış olan araştırmalardan yararlanılmıştır. Elde edilen bulguyla benzerlik gösteren sonuçlara Ben (2017) tarafından yapılan İstanbul'da yaşayan üniversite öğrencilerinin sosyal anksiyete düzeyleri ile beden algısı, olumsuz değerlendirilme korkusu ve sosyal görünüş kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi araştırmasında da ulaşılmıştır. Araştırmada beden algısı ile olumsuz değerlendirilme korkusu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Benzer biçimde Köse ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan düzenli egzersiz yapan bireylerde olumsuz değerlendirilme korkusunun vücut beden algılarını belirlemedeki rolü araştırmasında da olumsuz değerlendirilme korkusu ile beden algıları arasında doğrusal yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Kearney (2005) tarafından yapılan araştırmada da bireylerin sosyal ortamlarda olumsuz değerlendirilme korkularının bedenlerine dair daha çok yönelim göstermelerine sebep olduğunu bildirmiştir. Benzer biçimde ülkemizde 18-34 yaş aralığındaki 781 kişi üzerinde yapılan bir araştırmada da olumsuz değerlendirilme korkusunun bireylerde beden algısına yönelmeyi arttırdığını bulmuşlardır (Doğan, 2009). Hindistan da 64 üniversite öğrencisiyle yapılan bir araştırmada da öğrencilerin olumsuz değerlendirilme korkusu ile görünüş kaygıları arasında doğrusal yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir (Kumar ve

ark., 2015). Demirel (2004) tarafından yapılan bir çalışmada bireylerin beden algıları görünüş kaygısını beraberinde getirdiğini bu da bireylerin olumsuz değerlendirilmeye karşı direnç gösterdiğini bildirmiştir. Oktan (2012) tarafından yapılan bir araştırmada da vücut algısı ile olumsuz değerlendirilme arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Benzer biçimde Aronson, Wilso ve Akert (2012) tarafından üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada da bireyin fiziksel olarak nasıl görüldüğü, bununla ilgili yaşadığı tatmin olumsuz değerlendirilme korkusunu da beraberinde getirmektedir. Malezya da 318 çocuk üzerinde yapılan bir çalışmada beden kitle indeksi, beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolü incelenmiş ve araştırma sonucunda olumsuz değerlendirilme korkusu arttıkça beden algısının da arttığı bulunmuştur (Ahadzadeh ve ark., 2018). Mohammadi ve Sajadinezhad (2007) tarafından yapılan bir araştırmada beden algısı, olumsuz değerlendirilme korkusu ve benlik saygısı ile sosyal kaygı arasındaki ilişki incelenmiş ve araştırma sonucunda beden algısı ile olumsuz değerlendirilme korkusu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Benzer biçimde Pawijit ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan araştırmada da yetişkin bireylerde beden algısı arttıkça olumsuz değerlendirilme korkusu ve görünüş kaygısı da artmıştır. Güney Kore de 227 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada beden algısı ve plastik cerrahinin kabulü: olumsuz değerlendirilme korkusunun aracı rolünün ve anne babaya saygının düzenleyici rolünün test edilmesi incelenmiştir. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinde beden algısı arttıkça olumsuz değerlendirilme korkusu da artmıştır (Lin, Raval ve Lee, 2021). Başka bir çalışmaya göre Hollanda da yanık tedavisi gören 224 birey üzerinde yapılan bir çalışmada görünüş kaygısı, beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasında doğrusal yönde anlamlı ilişki olduğu bildirilmiştir (Willemsea ve ark., 2021). Araştırmada ulaşılan sonucun literatür ile uyumlu olduğu saptanmıştır. Ancak örneklem gruplarının farklı olması sebebiyle bu karşılaştırmanın tamamen güvenilir olmayacağı ifade edilmelidir.

Değerlendirilme kaygısı kişinin sahip olduğu özelliklere ilişkin nasıl bir algı olduğuna dair düşünceleri içermektedir. Bu nedenle yoğun değerlendirilme kaygısı yaşayan kişilerin başta bedensel özellikler olmak üzere sahip olduklarının nasıl görüldüğü ile ilgili zihinsel uğraş içinde oldukları düşünülmektedir. Özellikle son yıllarda artan sosyal medya kullanımı ve mükemmel beden ölçülerine içeren reklamların kişilerin beden

görünümlelerinden memnun olmamalarına neden olabilmektedir. Bununla birlikte bir hastalığa sahip olmanın getirdiği bedensel yetersizlikler de beden görünümüyle ilgili kusurluluk algısına etki edebilmektedir. Hastalıkların yarattığı bedensel kusurluluk algısı ve günümüz beden imajı normlarının değerlendirilme kaygısı ile ilişkili olması beklenen bir sonuçtur.

4.2. Gruplar Arası Karşılaştırma Bulgularının Tartışılması

Araştırmada kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde yaş ile olumsuz değerlendirilme korkusu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde yaş arttıkça olumsuz değerlendirilme korkusu da artmaktadır. Elde edilen bulguyla benzerlik gösteren sonuçlara Zalai, Szeifert ve Novak (2012) tarafından yapılan kronik böbrek hastalarında psikolojik sıkıntı, depresyon ve olumsuz değerlendirilme korkusu araştırmasında da yaş ile olumsuz değerlendirilme korkusu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Gerogianni ve Babatsikou (2014) tarafından kronik böbrek hastası bireylerin olumsuz değerlendirilmeye karşı yaşadıkları psikolojik sorunların neler olduğu araştırılmış ve araştırma sonucunda yaş ile birlikte kronik böbrek hastalarında artan şekilde görünüş kaygısının yaşandığı saptanmıştır. Öte yandan farklı yaş gruplarında yapılan çalışmalar incelendiğinde Japonya da kronik böbrek hastası 29 yaşlı birey ile yapılan bir araştırmada da ev tabanlı aerobik egzersizin kronik böbrek hastalığı olan aşırı kilolu hastaların fiziksel kapasitesi üzerindeki etkisi 12 hafta boyunca araştırılmıştır. Araştırma sonucunda fiziksel görünüme karşı gösterilen hassasiyetin yaş ile birlikte daha da arttığı bulunmuştur (Aoike ve ark., 2015). İlgili literatür incelendiğinde yaş ile olumsuz değerlendirilme korkusu arasında doğrusal yönde anlamlı ilişki olduğunu ortaya koyan çalışmalar bulunmuştur (Ben, 2017; Köse ve ark., 2016; Demirel, 2004; Mohammadi ve Sajadinezhad, 2007; Pawijit ve ark., 2017). Demir (2022) tarafından yapılan genç yetişkin bireylerin olumsuz değerlendirilme korkusu ve benlik saygısı düzeyinin kişiler arası ilişki boyutları üzerindeki etkisinin incelenmesi çalışmasında da yaş ile olumsuz değerlendirilme korkusu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Türkiye de parçalanmış ve parçalanmamış ailelerin çocuklarında akademik ortamlarda yaşanan olumsuz değerlendirilme korkusu üzerine yapılan bir çalışmada da yaş ve sınıf düzeyi arttıkça çocukların olumsuz değerlendirilme korkularının da arttığı bildirilmiştir (Mavi, 2020).

İlgili literatür incelendiğinde gerek kronik böbrek hastaları üzerindeki popülasyonlarda gerekse farklı popülasyonlarda benzer sonuçlara ulaşıldığını görülmüştür. Yaş, çocukların bilişsel ve fiziksel gelişimi üzerinde etkili olan en önemli değişkenlerden biridir. Çocukluk döneminden ergenliğe doğru geçildikçe fiziksel ve bilişsel anlamda olgunlaşma yaşanır. Bu olgunlaşma ile birlikte ergenin çevresindeki insanların düşüncelerine karşı olan hassasiyeti de artmaya başlar. Ergenlik dönemindeki çocukların görüşleri ve tarzları ile ilgili diğerlerinin görüşlerine karşı oldukça hassas oldukları bilinmektedir. Akranları tarafından kabul görmek ve dikkat çeken biri olabilmek ergenlik dönemindeki çocukların temel isteklerinden biridir. Bu gelişimsel durum nedeniyle çocukluktan ergenliğe geçtikçe ve dolayısıyla yaş arttıkça olumsuz değerlendirilmeye ilişkin kaygıların artması beklenmektedir.

Araştırmada kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde cinsiyet ile beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasında anlamlı farklılık saptanmıştır. Buna göre kadın kronik böbrek hastalarında beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu puan ortalamaları erkek kronik böbrek hastalarına ait beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Elde edilen bulguyla benzerlik gösteren sonuçlara Özdeş (2021) tarafından yürütülen çalışmada hemodiyaliz ve periton diyalizi hastalarının beden imajı ile depresyon düzeyleri araştırılmıştır. Çalışmanın bulguları incelendiğinde kadın diyaliz hastalarında beden imajı erkek diyaliz hastalarından yüksek bulunmuştur. Kıvrak (2008) tarafından yapılan diyaliz ve renal transplantasyon hastalarında beden imaj algısının kişilerarası ilişkiler açısından incelenmesi çalışmasında da beden imajı algısı kadınlarda daha yüksek bulunmuştur. Türkiye’de 133 birey üzerinde yapılan bir araştırmada hemodiyaliz tedavisi alan bireylerde beden imgesinin yaşam niteliğine etkisi incelenmiş ve araştırma sonucunda kadın katılımcılarda beden imgesinin erkeklerden daha yüksek olduğu saptanmıştır (Muz ve ark., 2018). Benzer biçimde 78 hemodiyaliz hastası ve 60 sağlıklı birey kontrol grubu ile yürütülen bir araştırmada da beden algısı kadınlarda daha yüksek bulunmuştur. Aynı araştırmada hemodiyaliz hastası kadınların beden algısı puanları kontrol grubunda yer alan kadınlardan da yüksek bulunmuştur (Özsoy ve Kulu, 2019). Düzce de 153 diyaliz hastası ile yapılan bir çalışmada benlik saygısı ve beden imajı

arasındaki ilişki incelenmiş ve kadınların beden imajı düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur (Polat, 2007). Öyekçin ve Gülpek (2009) tarafından yapılan kronik böbrek yetmezliği hastalarında diyaliz tipi ile eş uyumu, cinsel işlevler, beden algısı, depresyon ve anksiyete düzeyleri arasındaki ilişki araştırmasında da kadın kronik böbrek hastalarında beden algısı erkek kronik böbrek hastalarından yüksek bulunmuştur. İlgili alanyazın incelendiğinde erkeklerin kadınlardan daha yüksek düzeyde beden algısına sahip olduğunu ortaya koyan araştırmalara da rastlanılmıştır. Güney Kore de 227 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada beden algısı ve plastik cerrahinin kabulü: olumsuz değerlendirilme korkusunun aracı rolünün ve anne babaya saygının düzenleyici rolünün test araştırmasında erkek üniversite öğrencilerinde beden algısı kadınlardan yüksek bulunurken aynı araştırmada olumsuz değerlendirilme korkusu ise kadınlarda daha yüksek olduğu saptanmıştır (Lin, Raval ve Lee, 2021). Kronik böbrek hastalarının ruhsal durumlarının değerlendirildiği bir çalışmada da erkek bireylerin beden imajı algılarının kadınlardan yüksek olduğu bulunmuştur (Ok ve Işıl, 2019). Alanyazın incelendiğinde kronik böbrek hastalarında beden algılarına ilişkin cinsiyete göre farklı bulgulara ulaşıldığı görülmektedir.

Olumsuz değerlendirilme korkusu açısından incelendiğinde Zalai, Szeifert ve Novak (2012) tarafından yapılan kronik böbrek hastalarında psikolojik sıkıntı, depresyon ve olumsuz değerlendirilme korkusu araştırmasında kadınların erkeklerden daha yüksek olumsuz değerlendirilme korkusuna sahip oldukları bulunmuştur. Benzer biçimde Demir (2022) tarafından yapılan araştırmada da kadın bireylerde olumsuz değerlendirilme korkusu daha yüksek bulunmuştur. İlgili alanyazın incelendiğinde kadınların erkeklerden daha yüksek düzeyde olumsuz değerlendirilme korkusu yaşadıklarını ortaya koyan araştırmalara rastlanılmıştır (Gerogianni ve Babatsikou, 2014; Aoike ve ark., 2015; Köse ve ark., 2016; Çağan, 2020). Bunun yanında araştırmada ulaşılan bulgudan farklı olarak erkeklerin kadınlardan daha yüksek düzeyde olumsuz değerlendirilme korkusu yaşadıklarını ortaya koyan çalışmalara da rastlanılmıştır (Ben, 2017; Mohammadi ve Sajadinezhad, 2007; Pawijit ve ark., 2017; Mavi, 2020). Kadın bedenine yönelik kabuller her dönemde ve toplumda farklı algılayışların ürünü olmuştur. Güzel kadının nasıl olduğuna dair birçok görüş toplumsal bazda kabul görmüş ve kadınlar bu imaja sahip olmak istemişlerdir. Kadın bedeninin erkek bedenine kıyasla her zaman daha fazla gündem olmasının kadınların

görünümleriyle ilgili daha hassas olmalarına neden olabilmektedir. Bu nedenle kadınların erkeklere kıyasla olumsuz beden algısı ve olumsuz değerlendirilme kaygılarının daha yüksek olmasının toplumsal faktörlerle ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde ebeveyn medeni durumu ile beden algısı arasında anlamlı farklılık saptanmıştır. Buna göre ebeveynleri evli durumda bulunan kronik böbrek hastalarında beden algısı puan ortalaması ebeveynleri bekar/ayrı/boşanmış/dul durumunda bulunan kronik böbrek hastalarına ait beden algısı puan ortalamasından yüksek bulunmuştur. Elde edilen bulgulara göre benzerlik gösteren, Kıvrak (2008) tarafından yapılmış çalışmada da diyaliz ve renal transplantasyon hastalarında ebeveynleri ayrı olan diyaliz hastalarına göre beden algısının yüksek olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde Muz ve arkadaşları (2018) tarafından yapılan araştırmada da anne babası evli olan hastalarda beden imajı daha yüksek bulunmuştur. Öyekçin ve Gülpek (2009) tarafından yapılan kronik böbrek yetmezliği hastalarında diyaliz tipi ile eş uyumu, cinsel işlevler, beden algısı, depresyon ve anksiyete düzeyleri arasındaki ilişki araştırmasında da ebeveynleri evli olan kronik böbrek hastalarında beden algısı ebeveynleri ayrı/bekar/boşanmış/vefat olan kronik böbrek hastalarından yüksek bulunmuştur. Güney Kore'de 227 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada beden algısı ve plastik cerrahinin kabulü: olumsuz değerlendirilme korkusunun aracı rolünün ve anne babaya saygının düzenleyici rolünün test araştırmasında anne ve babası evli durumda bulunan öğrencilerin beden algısı düzeyleri daha yüksek bulunmuştur (Lin, Raval ve Lee, 2021). Benzer biçimde Ok ve Işıl (2019) tarafından yapılan araştırmada ebeveyn medeni durumunun bireylerin beden algısı düzeyleri üzerinde anlamlı olduğunu ortaya koymuştur. Ben (2017) tarafından yapılan İstanbul'da yaşayan üniversite öğrencilerinin sosyal anksiyete düzeyleri ile beden algısı, olumsuz değerlendirilme korkusu ve sosyal görünüş kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi araştırmasında da evli ebeveyne sahip üniversite öğrencilerin beden algısı düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Araştırmada elde edilen bulgunun literatür ile uyumlu olduğu görülmüştür. Ebeveyn birlikteliği çocuğun ruhsal gelişiminde oldukça önemli bir yere sahip olan unsurlardan biridir. Aile birliği ve çocuğun ruhsal açıdan kapsandığı

hissettiği güven ortamının oluşması olumlu benlik gelişiminin vazgeçilmezleridir. Bununla birlikte parçalanmış aileye sahip olmanın da gelişimsel bazı aksaklıklara neden olabileceği yapılan bilimsel araştırmalarla desteklenmektedir. Çocuğun sahip olduğu bedene yönelik olumlu bir algı içinde olması pozitif benlik gelişimi ile ilgilidir. Bu nedenle parçalanmış ailede yaşamının yarattığı negatif etkilerin olumsuz beden algısı ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde eğitim kademesi ile beden algısı arasında anlamlı farklılık saptanmıştır. Buna göre lise eğitim düzeyine sahip kronik böbrek hastası katılımcılarda beden algısı düzeyi ortaokul eğitim kademesine sahip kronik böbrek hastası katılımcılardan daha yüksektir. Eğitim düzeyi yükseldikçe beden algısı artmıştır. İlgili literatür incelendiğinde eğitim kademelerinin yanında sınıf düzeylerine göre de değerlendirilme yapıldığı görülmüştür. Bu bağlamda ilgili alanyazın tartışılırken eğitim kademelerinin yanında sınıf düzeyleri de baz alınmıştır. Elde edilen bulguyla benzerlik gösteren sonuçlara Özdeş (2021) tarafından yapılan hemodiyaliz ve periton diyalizi hastalarında beden imajı ile depresyon düzeylerinin belirlenmesi araştırmasında da ulaşılmış olup araştırma sonucunda Eğitim düzeyi yükseldikçe bedene yönelim algısının da yükseldiği bildirilmiştir. Türkiye de 133 birey üzerinde yapılan bir araştırmada hemodiyaliz tedavisi alan bireylerde beden imgesinin yaşam niteliğine etkisi incelenmiş ve araştırma sonucunda eğitim düzeyi ile beden algısı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır (Muz ve ark., 2018). Benzer biçimde diyaliz hastaları ve sağlıklı bireylerle yürütülen bir araştırmada da eğitim düzeyi ile beden algısı arasında doğrusal yönde anlamlı ilişki saptanmıştır (Özsoy ve Kulu, 2019). Polat (2007) tarafından Düzce de yaşayan diyaliz hastalarıyla yapılan bir araştırmada da eğitim seviyesi arttıkça beden algısının da arttığı bulunmuştur. Öyekçin ve Gülpek (2009) tarafından yapılan kronik böbrek yetmezliği hastalarında diyaliz tipi ile eş uyumu, cinsel işlevler, beden algısı, depresyon ve anksiyete düzeyleri arasındaki ilişki araştırmasında da eğitim seviyesi ile beden algısı arasında doğrusal yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Lin, Raval ve Lee (2021) tarafından Güney Kore de üniversite öğrencileriyle yaptıkları araştırmada da sınıf düzeyi arttıkça beden algısının arttığı tespit edilmiştir. Hollanda da yanık tedavisi gören 224 birey üzerinde yapılan bir çalışmada da eğitim düzeyi ile beden algısı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır (Willemsea ve ark., 2021). Hindistan da 64 üniversite öğrencisiyle yapılan bir

araştırmada da sınıf düzeyi arttı  a beden algısının da arttı  ı bildirilmiştir (Kumar ve ark., 2015). Aronson, Wilso ve Akert (2012) tarafından  niversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada da sınıf düzeyinin artması beraberinde beden imajını da getirdi  ı saptanmıştır. Pawijit ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan araştırmada da yetişkin bireylerde eğitim düzeyi arttı  a beden algısının da arttı  ı bildirilmiştir. İlgili literatür incelendi  inde eğitim veya sınıf düzeylerinin artmasıyla birlikte beden algısının da arttı  ını ortaya koyan araştırmalara rastlanılmıştır (Ben, 2017; Do  an, 2009; Oktan, 2012; Mohammadi ve Sajadinezhad, 2007) ; ancak örneklem gruplarının farklı olması sebebiyle bu karşılaştırmanın tamamen güvenilir olmayaca  ı ifade edilmelidir.

Eğitim kişinin yaşama ve kendine karşı olan algısı üzerinde etkili olan durumlardan biridir. Bilgi ve kültür birikimindeki artış kişinin olaylara karşı daha geniş bir perspektiften bakabilme becerisine olumlu yönde etki edebilmektedir. Eğitim düzeyi daha yüksek olan kişilerin sahip oldukları özellikleri ve kendilerini oldu  u gibi kabul edebilme ihtimallerinin daha yüksek olaca  ı düşünülmektedir. Bu nedenle eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin olumlu bir beden algısına sahip olmaları beklenmektedir. Fakat  rneklem grupları arasındaki farklılaşma araştırmada ulaşılan bulgunun genellenebilir olma  zelli  ini ortadan kaldırmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu kısmında çalışmada ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara yönelik ilgili önerilerde bulunulmuştur.

- Araştırmaya 57'si erkek, 48'i kadın toplamda 105 kronik böbrek hastası birey katılmıştır.
- Katılımcıların %49.5'i lise öğrencilerinden oluşurken, %44.8'i ortaokul ve %5.7'si ise ilkokul kademesine sahip öğrencilerden oluşmaktadır.
- Araştırmaya katılan kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerin yaş ortalaması 15.11 olarak bulunmuştur.
- Kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.
- Araştırmaya katılan kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerin yaşları arttıkça olumsuz değerlendirilme korkusu düzeyleri de artarken beden algısı ile yaş arasında anlamlı ilişki saptanamamıştır.
- Araştırmaya katılan kronik böbrek hastası kadınların beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu düzeyleri erkek kronik böbrek hastası katılımcılardan daha yüksek bulunmuştur.
- Araştırmada ebeveynleri evli durumda bulunan kronik böbrek hastalarında beden algısı ebeveynleri bekar/ayrı/boşanmış/dul durumunda bulunan kronik böbrek hastalarından yüksektir.
- Araştırmada ebeveyn medeni durumuna göre beden algısı arasında herhangi bir farklılık saptanamamıştır.

- Araştırmada eğitim düzeyi yükseldikçe beden algısı da yükselmiştir.

Kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırmada elde edilen sonuçlar ışığında şu önerilerde bulunulmuştur:

- Araştırmanın örneklemini İstanbul Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Diyaliz Servisi'nde tedavi görmekte olan kronik böbrek hastası çocuk ve ergenler oluşturmaktadır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda daha geniş popülasyonlara ulaşılması adına örneklem grubunun farklı ilçe ve illerde yaşayan kişilerden seçilmesi önerilmektedir.
- Çalışmaya ilkökul, ortaokul ve lise kademelerinde eğitim görmekte olan bireyler katılmıştır. Bundan sonra yapılacak benzer bir çalışmada örneklem grubunun tüm eğitim kademelerinin içinde yer aldığı popülasyonlardan seçilmesi önerilmektedir.
- Araştırmada ulaşılan örneklem grubunun gerek pandemi koşullarından gerekse diyaliz günlerindeki farklılıklardan dolayı ilgili dataların bir kısmı yüz yüze toplanırken bir kısmı da online veri toplama yöntemleri kullanılarak elde edilmiştir. Bundan sonra alanda yapılacak çalışmalarda katılımcıların anket çözümünde herhangi bir sorun ile karşılaşmamaları adına verilerin toplanmasının yüz yüze yapılması önerilmektedir.
- Kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerin yaşamış oldukları olumsuz değerlendirilme korkusunun yaşamlarının diğer dönemlerinde de psikolojik bir soruna sebep olmaması adına hastanelerin psikolojik danışma servislerinin diyaliz hastası çocuk ve ailelerine psikolojik ve sosyolojik hizmetlerin sunumunda daha işlevsel adımlar (sürecin takibi, veli destek programları, grup çalışmaları vb.) atması önerilmektedir.
- Kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerde etkisinin olabileceği farklı değişkenlerin de (görünüş kaygısı, benlik saygısı, beden memnuniyeti, gelecek kaygısı, öz tiksini vb.) yapılacak araştırmalarda incelenmesi önerilmektedir.

- Literatür tarandığında kronik böbrek hastası çocuk ve ergenlerdeki beden algısı ve olumsuz değerlendirilme korkusu arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Bu bağlamda yapılacak olan bundan sonraki çalışmalarda referans oluşturması ve ilgili değişkenlerin bir arada yer alması adına bu araştırmanın diğer çalışmalara referans olacağı düşünülmektedir.
- Veri toplama seti içinde yer alan ve araştırmacı tarafından geliştirilen demografik bilgi formunda katılımcılar ile ilgili sınırlı bilgilere (yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, anne baba yaşama durumu ve anne baba medeni durumu) ulaşılmıştır. Bundan sonra yapılacak araştırmalarda ise demografik bilgilerin daha geniş bulgulardan (kardeş sayısı, doğum sırası, hastalık süresi vb.) elde edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abakay, U., Alıncak, F., ve Ay, S. (2017). Üniversite öğrencilerinin beden algısı ve atılganlık düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2017 (9), 12-18.
- Acar, T. Ö. (2010). Kocaeli üniversitesi beden eğitimi yüksekokulu ve mimarlık-mühendislik fakültesi öğrencilerinde beden algısı ve iyilik halinin beden kitle indeksi ve vücut yağı dağılımı ile ilgisi. *Tıpta Uzmanlık Tezi*. Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kocaeli.
- Ahadzadeh, A. S., Rafik-Galea, R., Alavi, M. ve Amini, M. (2018). Relationship between body mass index, body image, and fear of negative evaluation: Moderating role of self-esteem. *Health Psychology Open*, 10, 1–8
- Akman, G. (2019). Fazla kilolu ve obez bireylerde beden algısı, benlik saygısı ve algılanan sosyal desteğin yaşam doyumuyla ilişkisinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akoğlu, B. (2021). *Farklı Gelişen Çocukların Annelerinde Aleksitimi*. Iksad Publications.
- Akoğlu, E., ve Süleymanlar, G. (2005). Kronik Böbrek Yetmezliği. İliçin, G., Biberoglu, K., Ünal S., (Ed.), *Temel İç Hastalıkları*, 1 C, 2. Baskı, Ankara: Güneş Kitapevi.
- Akpolat, T., Utaş, C., ve Süleymanlar, G. (2002). *Nefroloji El Kitabı*, 3. Basım, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul.
- Alagül, Ö. (2004). Farklı spor branşlarında ki sporcuların atılganlık ile beden algısı ilişkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Aoike, D.T., Baria, F., Kamimura, M.A. et al. (2015). Impact of home-based aerobic exercise on the physical capacity of overweight patients with chronic kidney

disease. *Int Urol Nephrol*, 47, 359–367. <https://doi.org/10.1007/s11255-014-0894-8>

Aronson E., Wilson T. D. ve Akert R. M. (2012). Sosyal Psikoloji. İstanbul.

Arslangiray, N. (2013). Üniversite Öğrencilerinde beden imajının yordayıcıları olarak bağlanma stilleri ve toplumsal cinsiyet rolleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Asan, T. (2007). Kronik Böbrek Yetmezliği Tanısı Alan Hastaların Ailelerinin Değerlendirilmesi, Tıpta Uzmanlık Tezi. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J. ve Nolen-Hoeksema, S. (2006). Psikolojiye giriş (Y. Alogan, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınları.

Babacan Gümüş, A., Çevik, N., Hataf Hyusni, S., Biçen, Ğ., Keskin, G. ve Tuna Malak, A. (2011). Gebelikte benlik saygısı ve beden imajı ile ilişkili özellikler. *Anadolu Tıbbi Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 7-14.

Baldil, O. (2015). Post-modern estetik ve sağlık anlayışları: Türk halkının beden imajı üzerindeki etkilerinin ölçülmesi üzerine bir araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Başakçı Çalık, B. (2004). Kronik Böbrek Yetmezliğinde Üst Ekstremitte Fonksiyonel Kapasitesinin Belirlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.

Başer, E. (2018). Hemodiyaliz Hastalarında Eğitim Programının Sıvı Kontrolü ve Diyete Uyum Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

Beck, A. T. (2005). Bilişsel terapi ve duygusal bozukluklar (A. Türkcan, Çev.). İstanbul: Litera Yayıncılık.

- Beck, A.T. ve Emery, G. (2006). Anksiyete bozuklukları ve fobiler: Bilişsel bir bakış açısı (V. Öztürk, Çev.). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Ben, S. (2017). İstanbul'da yaşayan üniversite öğrencilerinin sosyal anksiyete düzeyleri ile beden algısı olumsuz değerlendirilme korkusu sosyal görünüş kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bethesda, M. D. (2008). National Institute of Diabetes and Digestive and Kidney Disease Annual data Report.
- Burns, J.J., Sadof, M., ve Kamat, D. (2006). Managing the Adolescent with a Chronic Illness. *Psychiatric Annals*, 36 (10), 725-719.
- Bükülmez, A., Taşdelen, M., Melek, H., Köken, R., Kır, G., ve Geçici, Ö. (2008). Kronik Hastalığı Olan Çocuklarda Anksiyete Düzeyi ve Ebeveynlerinin Tutumlarının Karşılaştırılması. <http://www.millipediatri.org.tr/bildiriler/PP-021.htm>. (Erişim Tarihi: 10.04.2022).
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, Ç. E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). Bilimsel araştırma yöntemleri (2.Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Caltabiano, M., ve Paunovic, J. (2017). Instagramuse and body dissatisfaction in adult women. *australasian society of behavioural Health And Medicine*. <https://researchonline.jcu.edu.au/54714/>.
- Canatan, K. (2011). Beden Sosyolojisi, İstanbul: Açılım Kitap.
- Canpolat, B. İ., Örsel, S., Akdemir, A., ve Özbay, M. H. (2003). Ergenlerin kendilik algısında beden imajının ve beden kitle indeksinin rolü. *Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji (3P) Dergisi*, 11(2), 143-154.
- Cash, T. F., Jakatdar, T. A., ve Williams, E. F. (2004). The Body Image Quality of Life Inventory: further validation with college men and women. *Body Image*, 1, 279-287.

- Cash, T. F., ve Fleming, E. C. (2002). The impact of body image experiences: Development of the Body Image Quality of Life Inventory. *Int J Eat Disord* 31(4), 455–60.
- Cenk, D. K. (2019). Genç Yetişkinlerde Yeme Tutumu İle Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Chan, J. C. M., Williams, D.M., ve Roth, K.S. (2002). Kidney Failure in Infants and Children. *Pediatrics in Review*, 23 (2), 47-59.
- Cimilli, C. (1994). Hemodiyalizin Psikiyatrik Yönleri. *Türk Nefroloji ve Transplantasyon Dergisi*, 3(3), 88-92.
- Corey, G., ve Corey, M. S. (2006). I never knew I had a choice explorations in personal growth. United States of America: Thomson Brook/Cole.
- Coşkun, B. (2010). Kronik Böbrek Hastalığı Olan 13-18 Yaş Arasındaki Adölesanlarda Psikiyatrik Belirtiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Crerand, C. E., Infield, A. L., ve Sarwer, D. (2007). Psychological Considerations in Cosmetic Breast Augmentation. *Plastic Surgical Nursing*, 27(3), 146-154.
- Çaçan, Ö. (2020). Olumsuz değerlendirilme korkusu ile sosyal anksiyete belirtileri arasındaki ilişkide bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolünün incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Kent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Çavusoglu, H. (2002). Çocuk Sağlığı Hemsireliği I., Genişletilmiş 6. Baskı, Hürbilek Matbaacılık, Ankara.
- Çelen, N. (2008), Ergenlik ve genç yetişkinlik. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

- Çelik, H. C., ve Acar, T. (2007). Kronik Hemodiyaliz Hastalarında Depresyon ve Anksiyete Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Fırat Tıp Dergisi*, 12(1), 23-27.
- Çepikkurt, F., ve Coşkun, F., (2010). Üniversiteli Dansçıların Sosyal Fizik Kaygı ve Beden İmgesinden Hoşnut Olma Düzeyleri. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 1 (2), 17-24
- Çetin, B., Doğan, T. ve Sapmaz, F. (2010). Olumsuz değerlendirilme korkusu ölçeği kısa formunun Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 205-216.
- Demir, B. (2022). Genç yetişkin bireylerin olumsuz değerlendirilme korkusu ve benlik saygısı düzeyinin kişiler arası ilişki boyutları üzerindeki etkisinin incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, B. D. (2006). Liseye devam eden kız öğrencilerin beslenme alışkanlıkları ve beden algısını etkileyen etmenler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirer, Y. (2004). Beden Algısı ve Ruh Sağlığı.
www.tr.net/saglik/ruh_sagligi_beden.8html. Erişim tarihi: 31 Mart 2022.
- Doğan, T. (2009) Bilişsel ve Kendini Değerlendirme Süreçlerinin Sosyal Anksiyete Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Doğan, T. (2010). Sosyal görünüş kaygısı ölçeği'nin geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 151-159.
- Doğan, T., Sapmaz, F., ve Totan, T (2011). Beden imgesi baş etme stratejileri ölçeğinin Türkçe uyarlaması: geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12, 121-129.

- Doğru, N., ve Peker, R. (2004). Özsaygıyı geliştirme programının lise dokuzuncu sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerine etkisi. *Eğitim Fakóltesi Dergisi* 17, 315-328.
- Duby, G., ve Perrot, M. (2005). Kadınların Tarihi: Ortaçağ'ın Sessizliği. (Çev: Ahmet Fethi). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Er, M. (2006). Çocuk, Hastalık, Anne-Babalar ve Kardeşler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49(2), 155-168.
- Erdoğan, Ö., ve Tütüncü, İ. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Beden Algısı, Yeme Tutumu ve Yakın İlişki Kurma Düzeyleri Arasındaki İlişki. *SSTB International Refereed Academic Journal of Sports, Health & Medical Sciences*, 17, 89-115.
- Erkan, Z. (2002). Ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri, ana-baba tutumları ve ailede görülen risk faktörleri üzerine bir çalışma. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Feingold, A., ve Mazzella, R. (1998). Gender Differences in Body Image are Increasing. *Psychological Science*, 9(3), 190-195.
- Freud, S. (1984). Psikanalize Giriş, Genel Nevroz Öğretisi, çev: Koptagel-İlal, 3.baskı, Altın Kitaplar Yay. İstanbul.
- Gençtarıh, B. (2019) Genç Yetişkinlerde Öğrenilmiş Çaresizlik ve Olumsuz Değerlendirilme Korkusu İle Toplumsal Cinsiyet Rollerı Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin
- Gerogianni, S. K., ve Babatsikou, F. P. (2014). Psychological Aspects in Chronic Renal Failure. *Health Science Journal*, 8 (2), 205-214.
- Gibbons, F. X., ve Buunk, B. P. (1999). Individual differences in social comparison: development of a scale of social comparison orientation. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 76(1), 126-134.
- Giddens, A. (2000). Sosyoloji. Özel, H. & Güzel, C. (der.) Ankara: Ayraç Yayınevi.

- Gül, E., ve Bayat, M. (2005). Diyabetli Çocukların Kardeşlerinin Yasadıkları Güçlüklerin Belirlenmesi. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, Ek Sayı (Hemşirelik Özel Sayısı), 7-12.
- Gümüş, A. (1997). Üniversite öğrencilerinin sosyal kaygı düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gümüş, E. A. (2006). Sosyal kaygı ile başa çıkma. Ankara: Nobel Yayınları.
- Helman, C. G. (2001). Gender and Reproduction in Culture, Health and Illness. Fourth Edition. *Oxford Press*, 12-31.
- Hishida, A. (2002); Diagnosis and treatment of kidney failure. *Nippon Naika Gakkai Zasshi*, (91), 127-31.
- Irmak, M. (2015). Ortaöğretim Öğrencilerinin Olumsuz Değerlendirilme Korkusu ve Öğrenmeye İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- İnanç, B. Y., Bilgin, M., ve Atıcı, M. K. (2004). Çocuk ve ergen gelişimi, gelişim psikolojisi. Adana, Nobel Kitabevi.
- Kalafat, T., ve Kıncal, R. Y. (2008). Üniversite öğrencilerinin beden memnuniyeti düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 1-23.
- Kearney, C. A. (2005). Social anxiety and social phobia in youth. USA: Springer Science and Business Media Inc
- Keskin, B. (2018). Estetik operasyon geçirmiş bireylerde beden algısı ve sosyal kaygı arasındaki ilişki, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Kıvrak, B. (2008). Diyaliz ve renal transplantasyon hastalarında beden imaj algısının kişilerarası ilişkiler açısından incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından yaşlılık döneminde bireysel ve ruhsal gelişim. *Ekev Akademi Dergisi*, 8(19), 77-90.
- Köse, E., Bayköse, N., Bal Turan, E., ve Yerlisu Lapa, T. (2016). Düzenli Egzersiz Yapan Bireylerde Olumsuz Değerlendirilme Korkusunun Vücut Algılarını Belirlemedeki Rolü. *Mediterranean Journal of Humanities*, 1 (2), 351-360.
- Kumar, J., Athilakshmi, R., Maharishi, R., ve Maya, R. (2015). Relationship between Fear of Negative Evaluation and Anxiety. *The International Journal of Indian Psychology*, 3 (1), 2349-3429.
- Küçük, N., Kaydırak, M. M., Bilge, C. A., ve Sahin, N. H. (2018). Evaluation of the effect of obesity on self-respect and sexuality in women/kadınlarda obezitenin benlik saygısı ve cinselliğe etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(2), 126-135.
- Lavigne, J.A., ve Faier-Routman, J. (1992). Psychological Adjustment to Pediatric Physical Disorders: a Metaanalytic Review. *Journal of Pediatric Psychology*, 17, 133-157.
- Lin, K. L., Raval, V. V., ve Lee, J.-Y. (2021). Body image and acceptance of plastic surgery among college students in South Korea: Testing the mediating role of fear of negative evaluation and moderating role of filial piety. *International Perspectives in Psychology: Research, Practice, Consultation*, 10(2), 104–115. <https://doi.org/10.1027/2157-3891/a000011>
- Mavi, M. (2020). Parçalanmış ve parçalanmamış ailelerin çocuklarında akademik ortamlarda olumsuz değerlendirilme korkusu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- McLean, S. A., Paxton, S. J., ve Wertheim, E. H. (2011). A body image and disordered eating intervention for women in midlife: A randomized controlled trial. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 79 (6), 751-758.

- Mills, K. T., Xu, Y., Zhang, W. (2015). A systematic analysis of worldwide population-based data on the global burden of chronic kidney disease in 2010. *KidneyInt*, 88(5), 950–7.
- Mohammadi N.A., ve Sajadinezhad M. S. (2007). The Relationship Among Body Image Concern, Fear Of Negative Evaluation And Self-Esteem With Social Anxiety. *Journal Of Psychology (Tabriz University)*, 2 (5), 55-70.
- Morrison, T. G., Kalin, R. ve Morrison, M. A. (2004). Body image evaluation and body image investment among adolescents: a test of sociocultural and social comparison theories. *Adolescence*, 39(155), 571-587.
- Muz, G., Öztürk, G. K., Dağdelen, M., ve Turaç, N. (2018). The effects of body image on quality of life in individuals undergoing hemodialysis. *Journal of Education and Research in Nursing*, 15(4), 228-235.
- Neagu, A. (2015). Body image: A theoretical framework. In Proc. Rom. Acad. *Series B*, 17 (1), 29-38.
- Ok, E., ve Işıl, Ö. (2019). Assessment of the mental status of patients with chronic kidney disease. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 10(3), 181-189
- Oktan, V. (2012). Beden İmajı ve Reddedilme Duyarlılığının Öznel İyi Oluşu Yordama Gücü. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 11 (12), 119-134.
- Oktan, V., ve Şahin, M. (2010). Kız ergenlerde beden imajı ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2), 543-556.
- Örsel, S., Canpolat, B., Akdemir, A., ve Özbay, H. (2004). Diyet yapan ve yapmayan ergenlerin kendilik algısı, beden imajı ve beden kitle indeksi açısından karşılaştırılması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15, 5-15.
- Öyekçin, G. D., ve Gülpek, D. (2009). Kronik böbrek yetmezliği hastalarında diyaliz tipi ile eş uyumu, cinsel işlevler, beden algısı, depresyon ve anksiyete düzeyleri arasındaki ilişki. *İzmir Atatürk Eğitim Hastanesi Tıp Dergisi*, 47(3), 99 - 105.

- Özdeş, A. B.(2021). Hemodiyaliz ve periton diyalizi hastalarında beden imajı ile depresyon düzeylerinin belirlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Özgüven, H. D. ve Sungur, M. Z. (1998). Sosyal fobi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 9(2), 128- 136.
- Özmen, D., Özmen, E., Ergin, D., Çetinkaya, A. C., Şen, N., DüNDAR, P. E., ve Taşkın, E. O. (2007). The association of self-esteem, depression and body satisfaction with obesity among Turkish adolescents. *BMC Public Health*, 16, 7-80
- Özsoy, F., ve Kulu, M. (2019). Hemodiyaliz Hastalarında Bedensel Duyumları Büyütme ve Somatizasyon. *Konuralp Tıp Dergisi*, 12(2), 276-281.
- Öztürk, M.O. (2004). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Ankara: Nobel Tıp Kitapevi Yayınları.
- Öztürk, S. (2014). Kronik Böbrek Yetmezliği Olan Hastaların Kendini Algılama Durumunun Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Paula, E. S., Nascimento, L. C., ve Rocha, S. M. M. (2008). Roles Assessment in Families of Children with Chronic Renal Failure on Peritoneal Dialysis, *International Journal of Nursing Practice*, 14, 215–220.
- Pawijit, Y., Likhitsuwan, W., Ludington, J., and Pisitsungkagarn, K. (2017). Looks can be deceiving: body image dissatisfaction relates to social anxiety through fear of negative evaluation. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 1, 1-12.
- Penkower, L., Dew, M.A., Ellis, D., Sereika, S.M., Kitutu, J.M.M., ve Shapiro, R. (2003). Psychological Distress and Adherence to the Medical Regimen Among Adolescent Renal Transplant Recipients. *American Journal of Transplantation*, 3, 1418-1425.

- Pesa, J. A., Syre, T. R., ve Jones, E. (2000). Psychosocial Differences Associated with Body Weight Among Female Adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 26, 330-33.
- Polat, A. (2007). Düzce İlindeki Hemodiyaliz Hastalarının Beden İmajı ve Benlik Saygısı Düzeylerinin Belirlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Düzce.
- Richardson, S. M., Paxton, S. J., ve Thomson, J. S. (2009). Is Body Think an efficacious body image and self-esteem program? A controlled evaluation with adolescents. *Body Image*, 6, 75-82.
- Sağbaş, E. A., Ballı, S. ve Şen, F. (2016). Sosyal Medya ve Gençler Üzerindeki Etkileri. Uluslararası Gençlik Araştırmaları Kongresi, Marmaris, Muğla.
- Sarwer, D. B., ve Polonsky, H. M. (2016). Body image and body contouring procedures. *Aesthetic Surgery Journal*, 36(9), 1039-1047.
- Schwartz, M. B., ve Brownell, K. D. (2004). Obesityand and body image. *Body İmage*, 1, 43-56.
- Sevindik, G. (2017). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde (KKTC) Kronik Böbrek Yetmezliği Olan Hemodiyaliz Tedavisi Alan Hastaların Algılanan Aile Desteğinin Belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sevindik, G. (2017). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde (KKTC) Kronik Böbrek Yetmezliği Olan Hemodiyaliz Tedavisi Alan Hastaların Algılanan Aile Desteğinin Belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Stice, E., Chase, A., Stormer, S., ve Appel, A. (2001). A randomized trial of a dissonance-based eating disorder prevention program. *International Journal of Eating Dis-orders*, 29(3), 247-262.

- Stice, E., Rohde, P., Shaw, H., ve Marti, C. N. (2013). Efficacy trial of a selective prevention program targeting both eating disorders and obesity among female college students: 1- and 2-year follow-up effects. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 81 (1), 183-189.
- Suplee, A. F. (2016). An examination of social media and the tripartite influence model of body image disturbance. Electronic Theses, Dissertations And Projects, 413, Loma Linda University.
- Swami, V., ve Tovee, M. J. (2005). Female physical attractiveness in Britain and Malay-sia: A cross-cultural study. *Body image*, 2(2), 115-128.
- Şişman, N. (2006). Emanetten Mülke/ Kadın, Beden, Siyaset, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tanrikulu, M. (2013). Ergenlerin akademik erteleme davranışlarıyla benlik saygılarının incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Tanrıverdi, D., Savaş, E., Gönüllüoğlu, N., Kurdal, E. ve Balık G. (2011). Lise öğrencilerinin yeme tutumları, yeme davranışları ve benlik saygılarının incelenmesi, *Gaziantep Tıp Dergisi*, 17 (1), 33-39.
- Temel, M. (2005). Beden imajını etkileyen faktörler ve beden imajı doyumu. *Sendrom Dergisi*, 62–65.
- THSK-T.C. Sağlık Bakanlığı (2014). Türkiye Böbrek Hastalıkları Önleme ve Kontrol Programı. Eylem Planı.
- Tseélon, E. (2002). Kadınlık Maskesi: Gündelik Hayatta Kadının Sunumu. (Çev: Reşide Kekeç). Ankara: Ekin Yayınevi.
- Tümer, B. (2019). Prediyaliz Hastalarında Psikolojik Sağlamlığı Yordayıcı Faktörler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Türk Nefroloji Derneği - (TND). (2019). Türkiye’de Nefroloji, Diyaliz ve Transplantasyon Kayıt Sistemi, 2018 Yılı Raporu, Türk Nefroloji Derneği Yayınları, Ankara.
- Tylka, T. L. (2011). Refinement of the tripartite influence model for men: Dual body image pathways to body change behaviors. *Body Image*, 8, 199-207.
- Uğurlu, N. ve Akın, H. (2008). Muğla Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin beden benlik algısı ve psikolojik sıkıntı belirtileri ile ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11(4), 38-47.
- Uskun, E., ve Şabaplı, A. (2013). Lise Öğrencilerinin Beden Algıları ile Yeme Tutumları Arasındaki İlişki. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(5), 519-528
- Ünal, E., Arık, S., ve Uzun, B. (2016). Sınıf ve sosyal bilgiler eğitiminde öğrenim gören öğretmen adaylarının olumsuz değerlendirilme korkuları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 289-307.
- Ünal, N. (2014). Planlı ve plansız ortopedi ameliyatlarının hastaların benlik saygısı, beden algısı ve durumluk kaygıları üzerine etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Weeks, J. W., Heimberg, R. G. ve Rodebaugh, T. L. (2008). The fear of positive evaluation scale: Assessing a proposed cognitive component of social anxiety. *Journal of Anxiety Disorders*, 22, 44-55.
- Willemsa, H., Geenen, R., Egbertsb, M. R., Engelhardb, I. M., ve Van Loey, N. E. (2021). Perceived stigmatization and fear of negative evaluation: Two distinct pathways to body image dissatisfaction and self-esteem in burn survivors. *Psychol Health*, 3, 27-34.
- Williams, P., Holmbeck, G.N., ve Neff, R. (2002). Adolescent Health Psychology. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70 (1), 828-842.
- Yarbaş M, 2013. Orta yaş kadınlarda 8 hafta uygulanan pilates egzersizlerinin antropometrik özelliklerine ve beden algısına etkilerinin araştırılması.

Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Isparta.

Yatkın, I. (2009). Renal Transplantasyon Hastalarında ve Vericilerde Transplantasyon Öncesi ve Sonrasında Depresyon, Anksiyete Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek. Tıpta Uzmanlık Tezi. Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Kliniği, İstanbul.

Yıldırım, T., Çırak, Y., ve Konan, N. (2011). Öğretmen Adaylarında Sosyal Kaygı. *Inonu University Journal of the Faculty of Education (INUJFE)*, 12(1), 85-100.

Zalai, D., Szeifert, L., ve Novak, M. (2012). Psychological Distress and Depression in Patients with Chronic Kidney Disease. *Diagnostic Challenges In Hemodialysis Patients*, 25 (4), 428-438.

EKLER

Ek 1: Demografik Bilgi Formu

1. Yaşınız....
2. Cinsiyetiniz Kadın () Erkek () Diğer ()
3. Eğitim Düzeyiniz İlkokul () Ortaokul () Lise ()
4. Ebeveyn Medeni Durumu Evli () Bekar/Ayrı ()
5. Anne Sağ mı? Evet () Hayır ()
6. Baba Sağ mı? Evet () Hayır ()

Ek 2: Beden Algısı Ölçeği-BAÖ

Beden Algısı Ölçeği					
	Çok Beğeniyorum	Orduka Beğeniyorum	Kararsızım	Pek Beğenmiyorum	Hiç Beğenmiyorum
1. Saçlarım					
2. Yüzümün rengi					
3. İştahım					
4. Ellerim					
5. Vücudumdaki Kıl Dağılımı					
6. Burnum					
7. Fiziksel Gücüm					
8. İdrar-Dışkı Düzenim					
9. Kas Kuvvetim					
10. Belim					
11. Enerji /Aktivite Düzeyim					
12. Sırtım					
13. Kulaklarım					
14. Yaşam					
15. Çenem					
16. Vücut Yapım					
17. Profilim					
18. Boyum					
19. Duyularımın Keskinliği					
20. Ağrıya Dayanıklılığım					
21. Omuzlarımın Genişliği					
22. Kollarım					
23. Göğüslerim					
24. Gözlerimin Şekli					
25. Sindirim Sistemim					
26. Kalçalarım					
27. Hastalığa Direncim					
28. Bacaklarım					
29. Dişlerimin Şekli					
30. Cinsel Gücüm					
31. Avaklarım					
32. Uyku Düzenim					
33. Sesim					
34. Sağlığım					
35. Cinsel Faaliyetlerim					
36. Dizlerim					
37. Vücudumun Duruş Şekli					
38. Yüzümün Şekli					
39. Ağırlığım					
40. Cinsel Organlarım					

Ek 3: Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği

		Hiç Uygun Değil	Uygun Değil	Biraz Uygun	Uygun	Tamamen Uygun
1	Önemli olmadığını bilsem de başkalarının hakkımda ne düşündüğü beni endişelendirir.					
2	İnsanların benimle ilgili olumsuz izlenimleri olduğuna bilsem bile bunu umursamam.					
3	Çoğu zaman, insanların benim kusurlarımı fark edeceklerinden korkarım.					
4	Başkalarının beni onaylamayacağından korkarım.					
5	Diğer insanların bende bir kusur bulacaklarından korkarım.					
6	Diğer insanların hakkımdaki düşünceleri beni rahatsız etmez.					
7	Birileriyle konuşurken, benim hakkımda ne düşünecekleri ile ilgili endişelenirim.					
8	Genellikle başkaları üzerinde nasıl bir izlenim bıraktığımla ilgili olarak endişe duyarım.					
9	Eğer birisi benimle ilgili bir değerlendirmede bulunursa, bu beni çok fazla etkilemez.					
10	Bazen diğer insanların hakkımda ne düşündükleri ile ilgili olarak fazla endişelendiğimi düşünüyorum.					
11	Çoğunlukla yanlış bir şey yapacağım ya da söyleyeceğim diye endişelenirim.					

ÖZGEÇMİŞ

Fatma Zehra IŞIK; ilköğretim, ortaöğretim ve lise eğitimini Şanlıurfa'da tamamlamıştır. Nişantaşı Üniversitesi İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Psikoloji bölümünden 2018 yılında mezun olmuştur. 2019 yılında İstanbul Kent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Klinik Psikoloji bilim dalında yüksek lisans eğitimine başlamıştır.

Dezavantajlı çocuklara yönelik olarak Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Nefroloji bölümünde bulunmuş olup, şu an yine dezavantajlı çocuklara yönelik Şanlıurfa Mutlu Yuva Derneğinde çalışmaktadır.

